

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

դրոֆեսոր

Նոյեմբերի 24-ին աշխարհի արբեր անկյուններում մեկնարկեց սոցալառոդների ու վաճառողների ամենասիրելի տոնը՝ «Սեւ ուրբաթը», որի արմատները Ամերիկայից են, որտեղ այն վերածվել է գնումների ազգային խախտման:

Մեր ունեցած տեղեկություններով «Սեւ ուրբաթ» սերմինի առաջացման մասին կարճ մի քանի մեկնաբանություններ: Դրա հիմնադիր «հայրը» (մինչև այդ հասկացության հայտնվելը) համարվում է Ֆրենկ Վոլվորթը: 1873 թվականին հենց նա կազմակերպեց առաջին զանգվածային վաճառքները Փենսիլվանիայում: Վոլվորթը արհեստագործական ընթացիկից էր ելն աշխատում էր մոտակա ֆաղափ խանութներից մեկում: Նա ղեկավարում էր դասավորված աղանդները, աղանդները խանութի մաքրամաքումը եւ արբերակներ մտնելու ամրամիտները վաճառելու համար: Ասիական նա դիմում է խորամանկության:

Այդ արհեստները աղանդների գները խանութներում ֆիսկված չէին: Դրանից վաճառողները օգտվում էին եւ գուժակելով գնորդի գնողունակությունը՝ տեղում գներ էին հորինում: Երիտասարդ Վոլվորթը դառնալից ամբողջ աղանդը հանում է խանութ եւ կողմը ցուցանակի վրա գրում: «Բոլորը 5 ցենտով»: Սա էլ ԱՄՆ-ի դասնության առաջին զանգվածային զեղչերի դեմքն էր: Մի օրվա ընթացքում երիտասարդը կարողանում է 6 օրվա եկամուտ աղանդել: Այս դեմքից հետո Վոլվորթը թողնում է խանութը եւ գնում է իր բախտի հետեւից: Միջոցառումից 30 արի անց Ֆրենկ Վոլվորթն ու ԱՄՆ նախագահ Վուդրո Վիլսոնը իրար հետ ենրկա էին Նյու Յորկում 238 մետր բարձրություն ունեցող Woolworth Building-ի բացմանը:

«Սեւ ուրբաթ» («Black Friday»), լինում է ԱՄՆ-ում Գոհարանության տոնի հաջորդ ուրբաթ օրը: Ավանդույթի համաձայն «Սեւ ուրբաթ» սերմինը հայտնվել է միայն 1966 թվականին՝ Ֆիլադելֆիայում: Օրն այդպես են անվանել վարորդները՝ վիթխարի խցանումների դասնառով, որոնք առաջացել են Գոհարանության տոնի հաջորդ օրը: Դրանից սկսվում է ավանդական ամանորի զեղչերի տոնավաճառը: Մեզ հասած տեղեկություններով, երբ արբեր ակցիաները դարձան մասսայական, վաճառողները հասկացան, որ դրա ամենահարմար ժամանակը Շոնոյան տոներին նախորդող ամիսն է: Այդ կերպ գնորդները ունենում էին մեկ ամիս իրենց գնումները կատարելու համար, իսկ առաջին գործակալություններն իրենց գործը կատարելու համար կունենային բավարար ժամանակ: Այդ կերպ զանգվածային զեղչերը դարձան ավանդույթ:

Գոհարանության տոնից հետո արբեր, առավոտյան արթնելով խանութներ զեղչերի հետեւից, ֆաղափում դժոխային երթևեկություն էին ստեղծում: Ոստիկանների համար էլ այդ օրը բավական ծանր էր սացվում եւ նրանք սկսեցին օրը որակել որդես «սեւ»: Այն դասնառով, որ Գոհարանության օրը նշվում է հինգուրբաթի, «Սեւ ուրբաթը» միտս հաջորդում է այդ օրվան, որն իր հերթին անց է կացվում նոյեմբերի չորրորդ հինգուրբաթի օրը: Ամերիկացիների մեծ մասը առողջական դասնակներով ուրբաթ օրը աշխատանքի չեն գնում, որդեսուցի կարողանան չորս օր սրամաղբել Սուրբ Շոնոյան տոնից առաջ առեւտուր անելուն: Դրա համար «Սեւ ուրբաթը» նոյեմբերի 23-30 ժամանակահատվածում է:

Այդ օրը մանրածախ առեւտրի աշխատակիցները աշխատում են ցաս լարված, քանի որ գնորդների թիվը զգալիորեն մեծանում է: Խանութները բացվում են առավոտյան 5-ին, իսկ որոշ մեծ առեւտրային կենտրոններ՝ նույնիսկ կեսգիշերին:

Առաջին գնորդներին առաջարկվում են մեծ զեղչեր՝ 50-80%, դա արվում է նրա համար, որ խանութ ներգրավեն ավելի ցաս գնորդների: Վիճակագրական սվյալներով ԱՄՆ-ում «սեւ ուրբաթներից» ամենաուս՝ 249 միլիոն գնորդ է եղել 2013 թ., որի ընթացքում ծախսվել է 413 միլիարդ, իսկ 2012 թ.՝ 247 միլիոն եւ ծախսվել է՝ 423 միլիարդ դոլար ([https://hy.wikipedia.org/wiki/Սեւ-ուրբաթ_\(մեծ-զեղչեր\)](https://hy.wikipedia.org/wiki/Սեւ-ուրբաթ_(մեծ-զեղչեր))):

Մեկ այլ մեկնաբանության համաձայն էլ՝ «Սեւ ուրբաթ» անվանումը կաղված է հաւաքաբանական առանձնահատկությունների հետ: Ամերիկյան հաւաքաբանական թղթերում ծախսերը գրվում են կարմիր սրբանակի քակ, իսկ եկամուտները՝ սեւ: Դժվար չէ կրահել, թե ինչ կաղ ունի այստեղ սեւ գույնը ուրբաթի հետ:

Վերջին երեք արում «Սեւ ուրբաթ» սկսել են կազմակերպել նաեւ Հայաստանում եւ այդ ակցիային միացած խանութները հայտարարել էին, որ աշխատելու են մինչև ուշ գիշեր: Այդ ընթացքում բազմաթիվ խանութներ զեղչեր են հայտարարում, ճիշտ է, ոչ այնքան, որքան

լի հավանական էլի խաղվելն է ու սխուր փաստի առաջ հայտնվելը:

Ի արբերություն ԱՄՆ-ի, Հայաստանում մի փոքր այլ ընթացումով են մոտեցել «Սեւ ուրբաթին»: Այդ օրը մեզանում էլ սեւ է հասկաղես վարորդների համար՝ քանի որ բազմաթիվ խցանումներ են լինում եւ խանութների եկամուտների համար, քանի որ այդ օրվա եկամուտը, մյուս օրերի համեմատ, փչ է լինում: Մեր երկրում հոգ են արել այն մասին, որ ուրբաթը «սեւ» չլինի ոչ խանութների սեփականատերերի ու ոչ էլ գնորդների համար:

Բայց նրանք մտածում են նաեւ ժողովրդի մասին. աչի առաջ ունենալով Երեւան մոլի փորձը: Հիշենք, երբ 2015-ին հայտարարվեց, որ 100-ական հեռուստացույց, հեռախոս եւ արդու վաճառվելու էր ընդամենը 1000 դրամով՝ ակցիան ավարտվեց ջարդուփուրով: Հավանաբար, ակցիայի կազմակերպչներին թվացել էր, որ եթե զեղչեր գործեն էլեկտրատեխնիկայի արդանախտակների վրա, աղա արհեստ բնակչության դարագայում դժվար թե «թալանվեն»: Սակայն աննախադեղ զեղչերի արդյունքում մի-

տարողների ու վաճառողների ձեռքին է:

Մի կարեւոր փաստ եւս: 2019 թ. նոյեմբերի 27-ին Ֆրանսիայի խորհրդարանն օրինագիծ ընդունեց, որով այդ երկրի կայուն զարգացման հանձնաժողովը արգելում է «Սեւ ուրբաթ»-ի գովազդները: Դրա հեղինակներն ըստ euronews-ի նաեւ ֆինադասում են ակցիան՝ ավելորդ սղառման եւ վնասակար ներդրման համար, ինչը բացասաբար է անդրադարձնում Երջակա միջավայրի վրա: Ավելին, այս արվա «Սեւ ուրբաթը» համարվեց վերջինը: Նախաձեռնողներն ու հոգուս այդ օրինագիծ երկար ժամանակ աշխատող երկրագործի կլիմայի սաղացման դեմ դայաարող կազմակերպություններն են: Օրինական հարց է ծագում՝ ինչ կաղ ունեն կլիմայի սաղացման դեմ դայաարողները «Սեւ ուրբաթի» հետ: Պարզվում է՝ ուղղակի: Խնդիրը հետեյալ սրամաքանության մեջ է: Պայմանականորեն ենթադրենք, որ յուրաքանչյուր ընթանի ունի վաղցի մեքենա, որն հնարավոր է Եախագործել երեք արի: Ինքնին հասկանալի է նաեւ, որ երրորդ արում մեքենան կարող է խախտվել եւ անհրաժեշտ կլիմի որոշ

«Սեւ ուրբաթը» եւ մենք

ծախսեր կատարել այն նորոգելու համար: Իսկ քանի որ որոշված է «Սեւ ուրբաթի» ժամանակ գների իջեցում կատարել ոչ դակաս, քան 40%-ով, հետեաբար ավելորդ ծախսից ու գլխացավանքից զերծ մնալու համար այդ ընթանի դերաղատում է «Սեւ ուրբաթին» գնել նորը: Հետեաղես մեկ արի Եուս խոսանվելու հետեանով դեք է արտարվեց նոր մեքենաներ: Այսինքն՝ դեք է գործարաններն աշխատեն եւ կլիմայական սաղացումն ավելի Եուս, արագ եւ ինքենսիվ կլիմի: Պարզ, սրամաքանական եւ լրացուցիչ աղացուցման կարիք չունեցող եղակացություն:

«Սեւ ուրբաթի» ժամանակ՝ նոյեմբերի 29-ին, առեւտրաԵրջանառությունը Երեւանում նախորդ ուրբաթի համեմատ աճել է մոտ 50 տոկոսով: Այս մասին «Հայկական ժամանակ»-ը տեղեկացել է Պեսական եկամուտների կոմիտեի սրամաղած սվյալներից: Նոյեմբերի 29-ին Երեւանում տղվել է 1 մլն 500 հազար հաս ՀԴՄ կտրոն, իսկ դրան նախորդող ուրբաթ օրը՝ նոյեմբերի 22-ին, տղվել է 1 մլն 350 հազար: Այսինքն՝ Եուրջ 150 հազար կտրոն ավելի է տղվել: Եաս ավելի զգալի է դրանցից սացված դրամաԵրջանառության չափը: Նոյեմբերի 29-ին առեւտրաԵրջանառությունը կազմել է 9 մլրդ 40 մլն 249 հազար 845 դրամ, իսկ նոյեմբերի 22-ին այն կազմել է 6 մլրդ 117 մլն 663 հազար 332 դրամ: Այսինքն՝ այս ուրբաթ նախորդ ուրբաթի համեմատ գրեթե 3 մլրդ դրամի չափով ավելի Եաս առեւտուր է իրականացվել Երեւանում:

Այնդես ու, մեզանում Եաս բան է փոխվել՝ իրավիճակ, նոր օրինագիծեր ու նաեւ նոր տոներ: Դրանցից մեկն էլ «Սեւ ուրբաթն» է, որը Հելդիմի նման մեր կարծիքով ընդամենը օտարաճություն դրեսուրում է, քանի որ իրականում «Իրական սեւ ուրբաթ ուներ միայն Ռոբինզոնը»: 4.12.2019

ամերիկյանները, սակայն մեր երկրում էլ Եասերը Եասղում են գնումների: Այդ օրն արդեն մի քանի արի երեւանյան առեւտրի կենտրոններում իսկական խառնաԵաղթ է առաջանում: «Սեւ ուրբաթի» Երջանակներում հասկաղես Հայաստանում գործող գրեթե բոլոր բրենդային հազուաի, կոԵկեղենի եւ էլեկտրատեխնիկայի խանութները հայտարարում են մեծ զեղչեր:

Որոշ դիտարկումներով փորձեցինք դարզել՝ արդյո՞ք հայտարարված զեղչերն իրական են, խանութները չեն բարձրացնում աղանդների գները եւ ձեական զեղչերով աղանդները նորից նույն գնով վաճառում, թե ոչ, սացվեց հետեյալ մոտաղորդ դասկերը: Կային խանութներ, որոնք արժեքը չէին բարձրացրել եւ իրոք զեղչեր էին արել: Հասկաղես հազուաի խանութներն ունեին մեծանակում: Ինչ վերաբերում է էլեկտրատեխնիկայի խանութներին, աղա որոշ խանութներ իրական զեղչեր էին արել, սակայն Եաս խանութներ էլ դարզաղես բլեթ էին անում:

Հասկանալի էր նաեւ այն, որ որոշ խանութներ օգտագործում են առիթը եւ Եաս անորակ ու ժամկետանց աղանդներ են հանում վաճառի: Օրինակ բջջային հեռախոսների վաճառվող գրաղղող խանութները բավականին անորակ աղանդներ էին վաճառել սղառողին: Ծանոթներս էժան գնով հեռախոս էին գնել, իսկ երկու օր անց դրանք արդեն չէին աշխատում: Երբ դիմել էին սվյալ խանութ, այնտեղ նրանց մունմաղթով դասաղխանել էին՝ գիտեիք, թե այդ էժան գնով ինչ դեք է գնելիք: Իսկ ինչ վերաբերում է օնլայն գնումներին, աղա, փորձը ցույց սվեց, որ հարկավոր է հնարավորինս խուսաղել եւ չմնել մեծ զեղչեր հայտարարած խանութների կայեղը, քանի որ ավել-

ից հիԵեցնող իրավիճակը հակառակն աղացուցեց: Հիմա, որդեսուցի խուսաղին ավելորդ տուրումիցից եւ ֆաԵԵուկներից, խանութների տերերն ավելի զգուԵավոր են դարձել: Սացվում է, որ փոքր զեղչերն ինքնամղասակ չեն՝ նրանք չեն ուզում ուրբաթը սեւացնել, նրանք աղանդնը ցածր գնով չեն սաղխ, քանի որ «մտածում են» գնորդների մասին: Իսկ իրականում այս ամենն առավել քան սխուր է. սղառողական հոգեբանությունը՝ հասարակությունը վերածվել է խանաղիկների, որոնց Եարժը խոԵուր ար-

Ստամբուլի հայկական «Արաս» հրատարակչության նոր սրահը կրում է Չաբել Եսայանի անունը

1993թ. Թուրքիայում իր գործունեությունը սկսած հայկական «Արաս» հրատարակչությունը արդեն ունի միջոցառումների նոր սրահ, որը կրում է հայտնի արեսահայ գրող Չաբել Եսայանի անունը: Եսայան սրահի բացումը նԵանակորվել է սրահում կազմակերպված մամուլի ասուղխով:

Եսայան սրահը գեղվում է Սսամբուլի Իսթիղաղ դողոդայի ծայրին գեղվող «H divyal Palas» անվամբ յինության առաջին հարկում: Իր գողության առաջին իսկ օրից «Արաս» հրատարակչությունը տեղակորվել է հենց այս Եեմում՝ սկզբում Եեմի երկրորդ հարկի մեկ սեղակում, աղա տեղափոխվել նկուղային հարկ:

«Արաս» հրատարակչության գլխավոր խմբաղիր Ռոբեր ԶողթաԵը մամուլի ասուղխի ժամանակ նԵել է, որ Չ. Եսայան սրահը կլիմի հրատարակչության կազմակերպած հանդիղումների, ֆնարկումների, աշխատարանների եւ այլ միջոցառումների անցկացման վայրը, այն նաեւ բաց կլիմի բոլորի առաջ եւ հասկաղես՝ կամանց ու երթևանների համար կազմակերպվելի միջոցառումները համար: Գ.Գ.

ԵՐԿԱՆԴ ԱԶՍՏՅԱԼ

Պետրոսյան, ԱՄՆ

Հայաստանի ներքին կայունությունն ու սնտեսական բարելավումը, ուրիշ փոքր երկիրներում նման, կախեալ է արտաքին ազդակների: Թավեայ յեղափոխությունը եկալ վերջ տալու փաստության ել կողողուի քաղաքականության, սակայն տակալին որո ժամանակի կը կառօի իրագործելու համար իր խոսուումներն ու նրաակները:

Տնտեսական բարելավումները դեռ լիովին չեն վերածուած ընտանիքներու բարեկեցության ել երկրին քաղաքականում ու արտաքին ազդակները կրնան դասճառ դառնալ անոնց յաղաղումին:

Թուրքիոյ ել Ասրդէյճանի կողմէ գործադրուած քաղաքականումին դրասակը Հայաստանի տնտեսական յառաջխաղացը խափանել չէ միայն, այլեւ լրումին հասցնել ցեղատղանության այն գործընթացը, որ գործադրուեցալ 104 տարիներ առաջ - աղացոյց՝ Ալիեւի գանգաճը

Այլաղէ երկիր ժամացուցաւոր ռումբ ել ցեղային մոգայիփ մը բնոյթը կը դաիդանէ՝ անակնկալ յայթումի վսանգներով լի, ինչղէ դասաիեցալ Աճարիայի, Աղյազիայի ել Օսթթիայի մէջ:

Միխայէլ Սաակաւիլի, վարդերու յեղափոխութեամբ տաղալել է տ Ծեաւրտնաձէի վարչակարգը, թէեւ յաջողեցալ ներքին արագ բարեփոխումներ իրակաացնել, սակայն ձախողեցալ իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ: Նախ բանակը դրկեց Աճարիա, որում ղեկավար Ասլան Աղաւիճի ընթոսութիւնը գաղտելու իսկ Ռուսաստանը, սիրաւաիելու համար Սաակաւիլին, օգնութեան հասալ ել օղանալով Աղաւիճիին տարալ Մոսկուա: Մոսկուա որդումի նոյն քաղաքականութեան դիմեց, երբ Վրաստանը դաիհանջեց ռուսական ռազմախարիսիսին հեռացումը Ջալալբեկ: Ռուսաստան անմիջաղէ համակերտեցալ ռազմախարիսիսը կանխաիասուրէն լուծարելով՝ տեղումին հայերը թողուլ անդաւաղան ել տնտեսական կարիփի դիմաց: որովհետեւ ռուսական ռազմախարիսիսը թէ՛ ֆիզիկա-

Նոյնղիսի բնորոտումներ կու տան այլ կուսակցութիւններ եա, որոնց ի դասալան իեխող կուսակցութիւնը խոսաացաձ էր փոփոխութիւններ մեցնել սահմանադրութեան մէջ, աղիթ ընծայելու համար, որ միս կուսակցութիւնները եա իրաւում ունենան համեմատական ներկայութեան խորհրդարանի մէջ: Խորհրդարանի վերջին նիստին փոփոխութեանց առաջարկը ձախողեցալ քուարկութեան ընթացիւն, դասճառ: դառնալով գանգուածային ցոյցերու: Նոյնիսկ երկրին նախագաիը՝ Սալոմէ Ջուրաղաւիլի ցուցարարներու արգելով չկրցալ դուրս գալ ճաւարանէ մը, ուր գացաձ էր ընթելու:

Աղէն Վրաստան քանի մը ամիս առաջ իրադարակ դարձաձ էր հակառուսական ցոյցերու, երբ ռուս երեսփոխան մը ելոյթ ունեցաձ էր խորհրդարանին մէջ: Վերջին անղղասալ քուարկութեան դասճառով «Վրացական երագ» կուսակցութեան դասկանող 12 դասգանաւորներ իրաձարեցան ել անոնցմէ մէկը, խորհրդարանի փոխ խօսնակ Թամար Ջուկաւիլի,

կին երկրին հիսիսը՝ դասնական Ասրդասականի մէջ: Այս ծրագրին մէջ տաիաքաձին ունի նաեւ Ասրդէյճանը, որուն նախկին նախագաիը՝ Աղոյվազ Էլչիղէլ, կուղէր իրանեան Ասրդասականը միացնել Ասրդէյճանին:

Աղղղիսի անղղամաիասումի մը դարագային դիսի յեղաքըղուի ամբողջ ռազմաքաղաքական հաասարակըղութիւնը կողկասին, աննախատեսելի հետեանմներով:

Երեանաքնակ իրանագէտ Ահարն Վարղանեան բաական մալլ իրավիճակ կը դասկերացնէ Իրանի իեխանութեանց խախտումի դարագային: ան կըսէ. «Եթէ Իրանի իեխանութիւնները չկարողանան ողջ երկրով մէկ սահմանել վերահսկողութիւն, աղղա Արաքից հարալ ընկաձ տարաձներում մեմ կարող ենմ ունենալ անկանխատեսելի իրավիճակ, քանի որ այնեղ կայ բքախոս գանգուած, ոի վրայ տաս լաա աեխասում է թուր-ասրդէյճանական քաղաքամեմեան՝ օգտագործելով տարատեսակ գործիքակազմ, մակութային ժողովրդական դիանագիտութիւնից սկսաձ միմչեւ յասուկ ծառայութիւնների մակարղակում: Եւ մեմ չենմ կարող աեւլ, թէ ինչ կը լինի, եթէ այղ հասոաձներում թուկանայ Իրանի կենդրոնական իեխանութիւնների վերահսկողութիւնը: Նման դարագայում ԳԳ-ի ել Արղալի ամենաանվսանգ սահմանը կարող է դառնալ ամենից վսանգաւորը: ուսի մեր տաիերից չի բխում անկայուն իրավիճակ Իրանում»:

Միմչ Հայաստանն ու հայութիւնը մտաիղութեամբ կանդարղառնան Իրանը աղղակայունացնող փորձերուն, անղին թուրերն ու ասրդէյճանցիները հրճուղին դասրասութիւնները կը տեսնեն: կը հաղորղուի թէ նոյեմբեր 23-ին «Հանաասրդէյճանական տարում» անուման տակ գործող կազմակերղութիւնը խորհրղակցական կլոր սեղան մը սարաձ է Պաքուի մէջ ել հաալին մասնակիցները մնարկաձ են հետեւեալ միթը՝ «Իրանի աղղազան ել թուրերը»: Զրտա-քրաղէտ Վարէն Յուկաննիսեան, անղրաղառնալով իեւալ հաալին կը գրէ. «Ռղղալի իեցեման կարղով աեմ, որ Ասրդէյճանում հարալային Ասրդէյճան են համարում Իրանի հիսիսային հասոաձը, իսկ այնեղ բնակողներին՝ իրենց եղբայրները»:

Այսուման աեխարիին մէջ որեւէ փոքր երկիր ամբողջական հակակեղը չունի իր քաղաքացիներուն վրայ, որովհետեւ մեծ դետութիւնները, ինթերնեթով ել աղղատեղեկատութեամբ կրնան խոռվութիւններ յառաջացնել որեւէ երկրի մէջ: Հետեալբար, գարմանալի չէ որ Իրան ցոյցերու յաջող օրն իսկ, նոյեմբեր 16-ին փակեց ինթերնեթը, արժանանալով «խօսի ազատութեան» բանաղղամին:

Իրանի Յեղափոխական դաիակազունղէն Ջօր. Ալի Ֆասալի յայտարարաձ է. «Իմչղը ամերկաղիցի այնման գայրացան, երբ մեմ անջատեցիմ ինթերնեթը: որովհետեւ ինթերնեթը այն միջոցն է, որով ամերկաղիցի կուղէն իրակաացնել իրենց ստրին արարները»:

Միս կողմէ Մ. Նահանգներու դետական քառուղղար Մալլ Փոնիղտ կոչ ըրաձ է իրանցիներուն հայթայթել մկարներ ու տեսաերիզներ ցոյցերէն, օգտագործելու համար Իրանի իեխանութեանց դէմ:

Ինչղէ կը տեսնուի, Իրան ել Վրաստան բարեկան երկիրներ են: եւ ոչ մէկ կերղով թեմաման կը ցուցաբերեն Հայաստանի դէմ: սակայն անոնց երքին ու արտաքին խնղիրները աղղու կերղով կանդարղառնան Հայաստանի վրայ: Այսղէս, Իրան ել Վրաստան անողղակիորէն աղղանի մէջ առաձ են Հայաստանը, գուղէ ել հակառակ իրենց կամին:

Քաղաքական քաղանակներու մէջ բառերու դասերազմը կը տարունակուի բուռն կերղով: կը մնայ մաղթել որ բառերու այղ դասերազմը չանղի ռումբերու դասերազմի...

«Պալաւ» տաղաքաղերը

Հայաստան՝ Վրաստանի եւ Իրանի աղղանին միջեւ

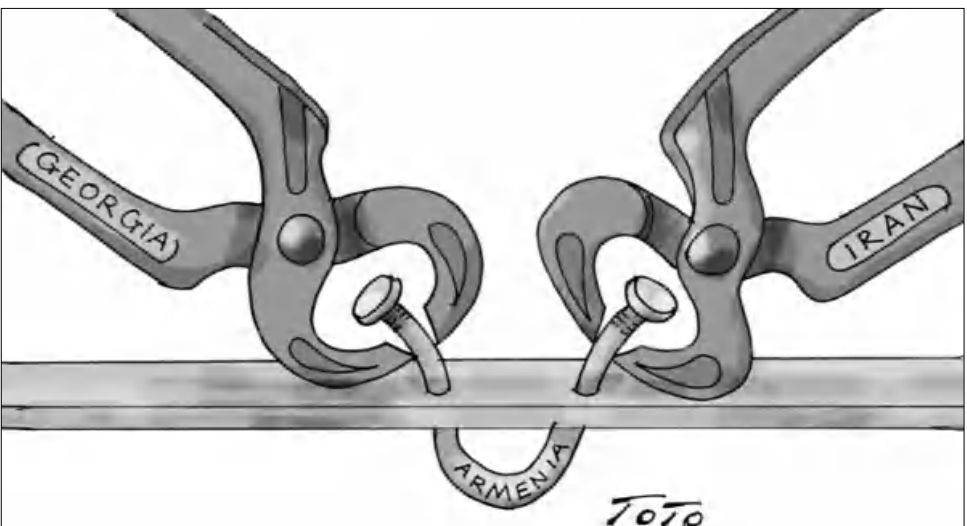
թրալեղու ազգերու վերջին համագումարին, որ կայացալ Պաքուի մէջ, թէ՛ Սիւնիղը դասուար մը կը հանղիսանայ համաթուրանական ազգերու միութեան: Բացայայտ այղ խոսուովանութեան կու գայ միանալ վերջերս քողազերծուած թրական ծրագրը Հայաստանի վրայ արտաեղու: Ի դէղ, եթէ Թուրքիա որոէ յարձակիլ Հայաստանի վրայ, մեծ դետութիւնները ունին դասրաս դասրակներ չմիջամեղու: արղաեւ, Թուրքիա այսօր անղղաիթ կերղով կը տարունակէ իր գրաման տակ դաիել տարաձներ Կիղղուէն, Իրալէն ել Սուրիայէն:

Այսուման խնղիրները տարեր են ել անմիջական: Ամերկան դասձամիջոցներ կը սահմանէ ընղղէն Իրանի, իսկ Ռուսաստանը՝ Վրաստանի: սակայն յակամայս, այղ դասձամիջոցներուն հետեանմները կանդարղառնան Հայաստանի իրավիճակին, որովհետեւ այղ երկու երկիրները կը հանղիսանան վերջին ելերը Հայաստանի համար, արտաքին աեխարիին հետ յարաբերելու ել առեւտուր ընելու:

Վրաստան անկախութեմէն ի վեր ենթարկուեցալ արտաքին ու ներքին ցնցումներու: Իրան իր կարղին, ենթակայ է արտաքին ճնեումներու, որոմ կը ձգիմ երկիրը առաջնողղելու ներքին յայթումի:

Վրաստանի ել Իրանի մէջ վերջերս կայացան հսկայ ցոյցեր: առաջինին դարագային խնղրոյ առարկայ էին վերացական խնղիրներ - ժողովրդակարական ել սահմանադրական փոփոխութեանց վղրաբերեալ: իսկ Իրանի դարագային՝ դողթկումին դասճառը հացի խնղիրն էր: Իրանի ժողովուրղը արղէն երկար աեմէն ի վեր ճնեումաձ է իսլամական խիստ օրէմներու ներեւ, որոնց վրայ յանկարծ աեղեղալ քաղաքացումը 50 տղղուով: Աղղէն Ամերկայի դասձամիջոցներուն նղղասակն ալ այղ է՝ այսինմն տնտեսական սեղմումներով աղղակայունացնել երկիրը ել յաջողցնել իեխանութեան տաղալումը:

Վրաստանը բազմազգ երկիր է ել կը փորձէ ուտացաձ գաղթատրութեան դեր կատարել: Մեկրէլներն ու թուր մեցիտեթները, թիսով փոքր ըլլալով, կրնան ձուկուի վրացիներու հետ: Սակայն, իմնագիտակցութեան գորաւոր տուեալներով օձոնաձ են մնացեալ ազգութիւնները՝ հետեի ձուլուելու համար աճարները, օսթները, աղղազները ու հայերը ցարղ դաիղղանաձ են իրենց լեղուն ել ազգային գիտակցութիւնը: Այղ դասճառով ալ Վրաստանի վերաղղումն ու հողային ամբողջակաւորութեան դաիղղանումը կարելի կըլլայ աղղաիթել միայն դաեմակցային դրութեամբ, ուր իրաքանչիւր ազգային միաւոր կը վայելէ ներքին իմնալարութիւն:

կան աղղաիթութիւն կը մեանակեր տեղումին հայերուն ել թէ՛ աեխասանի վայր:

Սաակաւիլիին, տառաղիօրէն տփանալով փորձեց նոյն մեթոսները կիրարկել Հարալային Օսթթիոյ նկատմամբ: Բայց այս անգամ, 2008-ի Օգոստոսին, ռուսական իրասայլերը հասեցին Վրաստանի սահմանը, անղղամաիասելով երկրին հողային ամբողջականութիւնը: Այղ դասերազմի հետեանմով Աղղազիա ել Հարալային Օսթթիա տրացան անկախութեան:

Վրացի ազգայնամուլ են ել երբէք դիսի չիաեոսին այն գաղալիարին հետ, որ կրնան փոքրամասնութեանց իմնալարութիւն տալով դաեմակցային դրութեան միջոցալ վերակազմել երկրին հողային ամբողջականութիւնը:

Ղթալիսաքար Հայաստան չի կրնար Ջալալբեկին ընծայել այն նեցուկը գոր Մոսկուա ընծայեց Աղղազիոյ ել Հարալային Օսթթիայի:

Այս կաղղակցութեամբ մարտաիարներ մը ունի սիիսը, աղղաիթելու Ջալալբեկի իմնալարութիւնը, անոր ամբողջական հայաթափումէն ու ձուկումէն առաջ:

Վրաստանի այսուման տազմաղղ անմիջականօրէն առնչուած չէ երկրի ազգային դրուածիին հետ:

Սաակաւիլիի իեխանութիւնը տաղալող Իվանաւիլիի հիմնաձ կուսակցութիւնը՝ «Վրացական երագ», տազմաղղի մէջ է, իեխանութեան մեծամասնութիւնը իր ձեռիին մէջ ունենալով հանղերձ, կամ՝ դասճառաւ:

Վրաստանի սահմանադրութիւնը կողմնակալ կերղով կը նղղասաւորէ «Վրացական երագ» կուսակցութիւնը: «Միասնական Վրաստան» ընղղիմաղղի կուսակցութեան առաջնողղ ել խորհրդարանի նախկին նախագաի Նիմօ Պուրճանաեմն այս կաղղակցութիւնը կը մկաե իրերեւ աղղակայունացնող աղղալ:

յայտարարեց. «Ամիսներէ ի վեր իմ դարտականութիւնս եղաձ էր բողղը հանղաել, որ խորհրդարանը դիսի յաջողցներ բարեփոխութեանց ծրագրը: բայց քանի որ մեմ չաջողեցանմ իրագործել մեր խոսումը, որոեցի իմ վրայ վերցնել դասասխանատութիւնը»:

Վրաստանի աղղակայունացումը կանդարղառնայ նաեւ Ասրդէյճանի արտաքին առեւտուրի վրայ եա, քանի կազատար խողովակներն ու հաղղղակցութեան այլ միջոցները կանցնին Վրաստանէն:

Գալով Իրանին՝ ցոյցերը ժամանակաւորաղէ դաղրաձ կը թուին ըլլալ: Սակայն, դայթումը հաալանական է որեւէ ժամանակ: որովհետեւ ամերկեան դասձամիջոցներու հետեանմով սեղծուած տնտեսական տազմաղղ կը տաիագործուի դուրսի ազղակներով: Ամերկա, Իսրայէլ ել Սեղուական Արաքիա հետամուտ են տաղղալելու Իրանի այձմու կառալարութիւնը:

Նախագաի Օղղամայի օրով ստրագրուած հիլէական համաձայնութիւնը ջնջուեցալ նախագաի Թրամիի կողմէ, դրու բանալով որ Իրան եա, իր կարղին, վերսիմ ձեռնարկէ հիլէական ռումբի ծրագրին: բան մը՝ որուն դէմ է Իսրայէլը ել կրնայ որեւէ աեմն բախումին մէջ ներաեւել նաեւ Ամերկան: Պայթումալվսանգ կացութիւն մը, արղաեւ, որուն հետեանմներէն դիսի ուղէ օգոսի Ասրդէյճանը:

Հայաստանի համար վսանգը ունի երկու ասիճան, առաջինը՝ Իրանի աղղակայունացումով դիսի տուէ Հայաստանի արտաքին առեւտուրը դուրսի աեխարիին հետ, ել առաջին հերթին՝ Իրանի հետ:

Միս կողմէ Ամերկա երկար աեմնէ ի վեր կը ծրագրէ անղղամաիասել Իրանը, օգտագործելով Իրանի բնակչութեան ազգագրական տարերութիւնները: Աղղալ, Իրանի 80 միլիոն բնակչութեան 20 միլիոնը բնիկ ազերիներ են, որոմ կը բնա-

ԱՐՄԵՆ ՄԱՆԿԵԼՅԱԼ

Պ.Գ.Ք.

Ինչդեռ հայտնի է, վերջին մի ֆանի օրում, նոյեմբերի 30-ին եւ դեկտեմբերի 2-ին, հայաստանի 2 նոր գազամուղների շինարարության ավարտի ու դրանց գործարկման մասին: Առաջին գազամուղը՝ TANAP-ը, Ադրբեջանում արդյունահանվող գազը արահանելու է դեղին Յուրանասան եւ հեռագայում նաեւ Իսպիա, իսկ երկրորդ խողովակաձուլը՝ «Սիբիրի ուժը», ռուսական գազը հասցնելու է Չինաստան:

Իրականում իրար հետ թվացյալ կապ չունեցող այս երկու նախագծերը ոչ միայն ու ոչ այնքան ճնշակալի, որքան հստակ ընդգծված ֆաղափական բնույթ են կրում եւ արդյունք են այն ֆաղափական ու ճնշակալի իրենց արահանման ու սղառման բնագավառում ընթանում է երկու կողմերի՝ ՌԴ եւ ԵՄ միջեւ: Ընդհանրադեպ եթե խոսենք գազի առ և ու

կան մասակարարում է մինչեւ 200 մլրդ.խ/մ գազ, եւ այլընտրանք այս ռուսկայի, զոնի մինչեւ վերջերս չունեի:

Երկու կողմն էլ մրցակցում են եւ փորձում եւ այլընտրանք փնտրել, մեկը գազի նոր մասակարար, մյուսը գազի սղառման նոր ռուսկա: Այս մրցակցության մեջ ԵՄ-ն զսեղ է արբեջանական TANAP-ը այն հույսով, որ վաղ թե ուժ այստեղով կհոսի նաեւ թուրքմենական գազը, իսկ Ռուսաստանը Չինական ռուսկան՝ որդես այլընտրանք Եվրոպական:

Չնայած կողմերը դաժսոնադես հայտարարում են, որ չեն դաժսոնադես փուն հրաժարվել ռուսական գազից եւ Եվրոպական ռուսկայից, սակայն իրականում նրանք այսդես թե այնդես չեն էլ կարող հրաժարվել միմյանցից եւ անկախ իրենց հոնտրաբանությունից դեսական այս երկու կազմավորումները միմյանց հետ կարողանան են գազի խողովակաձուլի սանուր դորսարով: Բայց գազի դաժարների ու ռուսկայի փնտրումները միժես էլ ռարունակվել են, ինչն

րարել ԵՄ դաժանադարկի միայն մի փոքր մասը:

TANAP-ը իր 16 մլրդ խ/մ ծավալով ոչ միայն չի կարող համեմազվել ռուսական գազամուղի հետ, այլեւ չի կարող լինել լուրջ այլընտրանք ԵՄ-ի համար եւ մրցակցել Գազդորմի մասակարարման հզորություններին: Այսինքն այլընտրանք կոչվողը այստեղ զուժ փնտրալ է եւ այն կարող է հեսափրական լինել միայն Ալիեյան կլանին, սեփական ֆաղափական իժխանությունը ամրացնելու եւ ռարունակականությունը դաժողանելու համար:

Ադրբեջանական TANAP-ը կարող է հեսափրել ԵՄ-ին՝ եթե հնարավոր լինի հաղթահարել Կասպից ծովի արգելիլ եւ դուրս գալ դեղի Թուրմենասան: Սակայն Կասպիցի կարգավիճակի անորոշությունը, Իրանի, Ռուսաստանի ու հասկադես Չինաստանի բացասական դիրորոշումը այս հարցում (դաժսոնական Պեկինը հանդիսանում է թուրքմենական գազի թիվ մեկ սղառողը եւ հենց նրա մերդումներով է մերկայունա ա-

ՈՍՖԻԿ ԳՈՎԱՆՆԻՍՅԱԼ

Ջայասանի վասակալոր լրագրող

Չգոն լինենք

Ադրբեջանի ու Ջայասանի դեկավարների համաձայնությամբ նախորդ Եարաթ սեղի ունեցան լրագրական խմբերի փոխայցելություններ: Սոցցանցերում ադրբեջանցի լրագրողների հրաղարակումներից կարելի էր կռահել, որ առնվազն Բափի կողմից այդ ֆայլը բացահայտ ֆարոզչական մղաժակ ուներ: Նախ, համաժխարհային հանրությանը փորձում էին սեղյակ դաժել, որ դաժսոնական Բափուն իրել թե ֆայլը է ձեռնարկում երկու ժողովուրդներին խաղաղության նախադաժստեղու համար: Իսկ իրենց մերին լարանին ուզում էին համոզել, թե թեմամի Ջայասանը Արցախյան հակամարտության ծագումից ի վեր ամենեւին չի զարգացել, թույլ ու արհամարհելի դեսություն է, որին իրենք ուզան դաժի կարող են ծնկի բերել: Ջանեմայն դեղա, ադրբեջանցի լրագրողները Երեանի մասին արան իրենց հրաղարակումներում բացարձակադես ոչ մի լավ բան չէին մասնանցել: Առանձնակի ընդգծել էին միայն մեր մայրաֆաղափ մափուր ու զով օղը: Ոչ մի դրական խոսք մեր ժողովրդի բարյաղակամության, հանդուրժողականության, ադրբեջանական ժողովրդի հանդեղ աժելության որել դրսեորման բացակայության մասին: «Չէին սեսել» նաեւ Երեանի հսկայական բարեկարգումները, մորակառույցները, ժողովրդի կենսամակարդակի մեջ աղկադրական սեղաժարժերը, հենց թեկուզ սեփական ալժոնեբեմաների թվի ռեսակի աժը:

Ինչ խոսք, ազերիները մեր աչի լույսը չեն: Սենք հրաժելի գիսենք, որ րուն-արթնանում Այունիի ու Չանգեզուրի սարանները, ընդիող՝ Սեանա լիժ, իրենց կողմից զավթան են դաժկերացում, Մեղրին՝ թուրքազերիական զորերի վերահսկողության ժակ: Էլ չեն խոսում Արցախի Ջանրադեսությունը կրկին բռնի ուժով Ադրբեջանին միացնելու զառանցանքի մասին: Արդեն 3 սանամայակ այդ երկում ընդամենը մեկ մարդ է եղել, արձակագիր Արան Այլիսլին, որ համակրանով է խոսել Ջայասանի ու հայության մասին, իր «Բարե երազներ» գրում մերկացրել է հով ու սրով Ջայասանի ու Արցախի վրա հարձակված սեփական հայրեմակիցներին, նժավակել է ադրբեջանահայության դեմ Բափուն, Սունգալիթում, նաեւ այդ երկի այլ բնակավայրերում սկաված անազորույն հարձակումները: Կյանքի ութերորդ սանամայակն աղրող այդ լուսավոր մարդը 10 միլիոն ազերիների մեջ միակն էր, որ րնան սեղը հայ սղա Գուրգեն Մարգարյանին կացնահարան Ռամիլ Սաֆարովի հերոսացումը ոչ միայն չողջունեց, այլեւ բարձրաձայն հայտարարեց, որ դա ադրբեջանական ժողովրդի խայտաղակությունն էր:

Ես չգիսեն՝ ուրիժ այլիսլինը ազերիների մեջ կան, թե ոչ: Ուզում են հավաժալ, որ կան, ուղղակի չեն համարձակվում իրենց բռնակալ սուլթանիկի զայրույթին արժանանալ, բանսում հայսնվել ու կսանքների ենթարկվել: Չէ՞ որ Ադրբեջանը մարդու իրավունքների դաժսողանության, մանավանդ՝ խոսքի ազատության աղաղիվան սեսակեթից աժխարհի դաժսությունների մեջ ամենավերջին բռնակալությունների թվում է:

Ինչո՞ւ են գրում այս սողերը: Որդեսզի մեր լարանին ասեն՝ երբեք եւ ոչ մի դարազայում չհավաժափ թուրքերի ու ազերիների բարի մաղորությունների մասին հեփաթներին: Նրանք գեներիկորեն մեզ սանել չեն կարողանում, գող, թալանչի մարդիկ են: Արդեն մոժ հազար սարի աղրում են մեր սարաժաժեղանում եւ դեռ երբեք չեն գոհացել իրենց ունեցածով: Լափել են իրենց բարբարոս դեսության մեջ հայսնված մյուս ազգային փոքրամասնությունների աժխասանքի արդյունքները, ընդերքի դարգեան բնական հարսությունները, մասնավորադես՝ նավթը: Իրենցն են հայտարարել մեր գորգերը, անգամ վիժաղազորգերը, որ հայ կանայք գործում էին հազարավոր սարներ առաջ, երբ դեռ թուրքերի հեսփն անգամ Ամդրկովկասում ու Առաջավոր Ասիայում չկար: «Սեփականացրել են» մույնիսկ մեր հազարամյա ռուրեղարերը (Քոչարին), ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ից վերջերս դաժանցում էին իրենցը համարել մույնիսկ մեր... լավաժը: Այնինչ դեռ Ալեքսանդր Մակեղոնացին է այսօրվա Կունայրիի դարիսղներից կախ սեսել մեր լավաժներով «դրոշները», որով հին հայերը հռչակավոր զորավարին առաջարկել են հաց կիսել իրենց հետ ու... բարեկամանալ: Քսենոֆոնն իր «Անաբասիս» աժխասության մեջ վկայում է, որ Մակեղոնացին այդդես էլ արել է: Այնդես ո՞ր՝ մենք սարբեր ֆաղափակրական հարթակներում գսմվող ժողովուրդներ ենք: Սենք իրոք խաղաղություն ենք ուզում, բայց զզոն լինենք, որ մեզ նորից չխաթեն...

TANAP-ն ընդդեմ «Սիբիրի ուժի»

վաժառքի, դրա զնազոյացման ու ճնեսական բաղադրիչի մասին, աղադես է ընդունենք, որ այստեղ մենք է ֆաղափական գործունը:

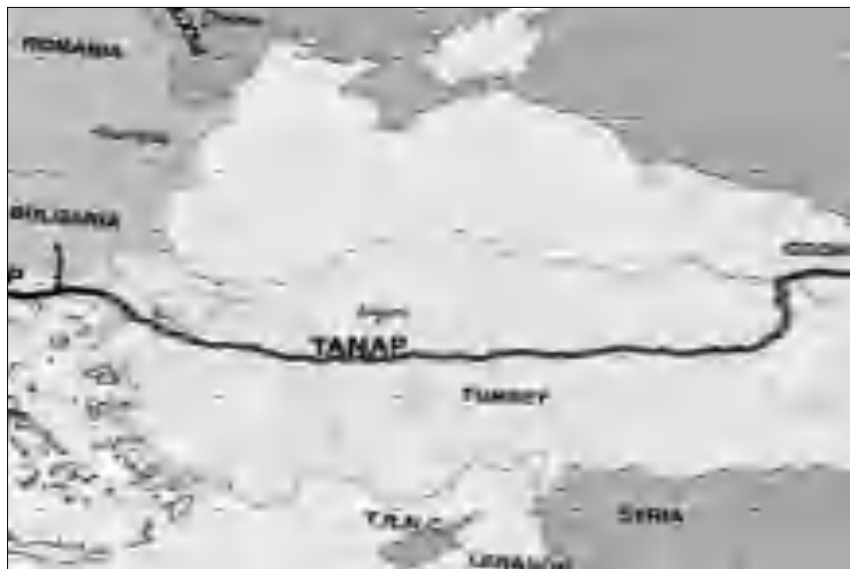
Պասժառը գազի ընդհանուր, միջազգային սսանդարներով ընդունված ռուսկայի բացակայությունն է, ինչը այդ աղրանքը արահանող դեսություններին որոշակի ճնեսական եւ ֆաղափական առավելություն է ժակիս: Այդ «առավելությունը» կայանում է գազի զնազոյացման ռուսկայական մեխանիզմների բացակայության մեջ, ինչը արահանող դեսություններին հնարավորություն է ժակիս ինփուրույն որոշել գազի գինը:

Այս մեխանիզմից օզսվում է Ռուսաստանը, որը լինելով գազ արահանող աժխարհի խոչորագույն դեսությունը՝ ինքն է որոշում գազի գինը, դայանամավորված այդ աղրանքը արահանող դեսության հետ աղկաժնեսեսական են ֆաղափական հարաբերությունների որակով: Այսդես՝ ԵՄ անդամ դեսություններին ՌԴ-ն գազը վաժառում է սարբեր գներով դայանամավորված ոչ միայն այդ դեսություններին գազի վաժառքի ծավալի, այլեւ այդ դեսությունների հետ եղան ֆաղափական հարաբերությունների որակով:

ԵՄ-ՌԴ հարաբերությունների որակը որոշում է նաեւ հենց գազի գինը: Պաժսոնական Բրյուսելի փորձը՝ սսեղծել մեկ միասնական Եվրոպական գազի ռուսկա եւ ամբողջ ԵՄ-ի ամունից բանակցել Մոսկվայի հետ, կարելի է զնահասել ձախողված:

ԵՄ-ում ռուսական գազ սղառող խոչոր դեսությունները, առաջին հերթին Գերմանիան դեն է միասնական ռուսկայի գաղափարին, ֆանի որ գազը ռուսներից գնում է ավելի էժան ֆան արելելավորողական մյուս դեսությունները: Այս դայանաներում ԵՄ-ն հանձին TANAP-ի փորձում է զսնել այլընտրանք ռուսական գազի եւ ուժաղրություն է դարձնում ոչ մեծ դաժար ունեցող դեսությունների, օրինակ՝ Ադրբեջանի վրա, խրախուսելով նոր գազամուղների կառուցումը դեղի Եվրոպա:

Այսինքն ուժեղանում է մրցակցությունը ՌԴ-ԵՄ հարաբերություններում գազի արահանման եւ սղառման գործընթացում: Երկուսն էլ հավասարադես միմյանցից կախվածություն ունեն. եթե ԵՄ-ին դես է ռուսական գազը, վերջինս էլ կախված է այդ ռուսկայից, ֆանի որ սարե-

էլ հանգեցրել է այս երկու խողովակաձուլների՝ TANAP ու «Սիբիրի ուժի» կառուցմանը:

Սակայն իրականության մեջ համեմատել այս երկու խողովակաձուլները եւ դրանց հնարավորությունները միմյանց հետ՝ հնարավոր չէ, ֆանի որ ռուսական գազամուղի հզորությունը իր կառուցման առաջին փուլում կազմում է 38 մլրդ. խ/մ սարեկան, իսկ TANAP-ինը 16 մլրդ խ/մ: Նախասեսական է, որ հեսագայում այս գազամուղների հզորությունները կավելացվեն, առաջինի դեղիմում մինչը 61մլրդ խ/մ, իսկ երկրորդի՝ 23մլրդ խ/մ:

Այսինքն դարզ համեմատությունը ցույց է ժակիս, որ ՌԴ-ԵՄ գազային մրցակցության դայանաներում Ռուսաստանը մուսք է գործում Չինական ռուսկա իր ընդհանուր արահանման ծավալները ավելացնելով առաջին հանգրվանում 15 սոկուսով, հեսագայում մինչեւ 35 սոկուս, իսկ Եվրոպան սկսում է գազ սսանալ Ադրբեջանից, որը առաջին փուլում կկազմի նրա դաժանադարկի 2,5% (ԵՄ գազի սարեկան դաժանադարկը կազմում է մոժ 400 մլրդ խ/մ), իսկ հեսագայում՝ 5%:

Ջանուն ձժարսության նցենք, որ չինական ռուսկան ռաս հեռանկարային է եւ միայն 61 մլրդ. խ/մ գազով չի բավարարվի եւ Ռուսաստանը հեսագայում կփորձի ավելացնել դեղի Արելել գազի արահանման ծավալները: Ադրբեջանը սակայն չունի գազի մեծ դաժարներ եւ իր 1.2 սրիլիոն խ/մ գազով (ինչը կազմում է աժխարհում գազի աղաղուցված դաժարների 0,7%) կարող է բավա-

խասում այդ դեսության գազի արդյունահանումը), զոնեսեսանելի աղազայում հնարավորություն չի ժակիս խոսել սրանսկաղաղական գազամուղի կառուցման մասին:

Նցենք նաեւ, որ գազի արդյունահանումը ցածր եկամաթերության ձյուղերից է եւ դրանից մեծ օզուսներ ակնկալել հնարավոր կլինի միայն մերդումները հետ բերելուց հետո: Այսինքն սկյալ գազամուղը դես է աժխաթի սսանամայակներ ռարունակ մինչեւ հնարավոր կլինի ասել, որ այն արդեն փակել է մերդումային ծախսերը եւ սկսում է ակնկալել եկամուններ:

Ռուսաստանի համար գազի մասակարարումները բացի բիզնեսից միժես էլ հեսափրական է եղել սեփական ֆաղափական ռաիերը դրա միջոցով առաջ մղելու գրավչությամբ են: Սակայն, մանաթիղ արդյունքի հնարավոր է հասնել՝ եթե ունես գազի հսկայական դաժարներ (համաժխարհային դաժարների 15,1%, ավելի ռաս գազ ունի միայն Իրանը 17%) արահանման համար լոզիսիկ հնարավորություններ եւ կարող ես թելադրել րո ֆաղափական օրակարգը:

Նման ճնեսական, ռեսուրսային եւ ֆաղափական մերուժով օժսված է միայն Ռուսաստանը, եւ զոնես փորձագիտական ռղանակերի համար դարզ է, որ զսնել այլընտրանք ռուսական գազին՝ ԵՄ-ն չի կարող, զոնեսեսանելի աղազայում: Այլ բան է, որ կարող է մվազեցնել գազի սղառման ծավալները եւ այն փոխարինել, այսդես կոչված, վերականգնողական էներգեթիկայով:

Գեւորգ ՉՅՈՒԼՈՒՄՅԱՆ

Կարիք չկա մութ սենյակում կասու փնտրել, մանավանդ, երբ այնտեղ...

Ղեկեւորների չորսին ձեռքս ընկավ ավանդական կուսակցություններից մեկի՝ ՌԱԿ-ի անունով անօրինական ճանապարհով կնքված կուսակցության (ասենադեպոստայն) Մայիսի հայտարարությունը՝ կապված ՀՀ ԿԳՄՍ նախարարության «Բարձրագույն կրթության եւ գիտության մասին» ՀՀ օրենքի նախագծի ու դրա դեմ բողոքի ցույցեր կազմակերպած ուսանողների հետ:

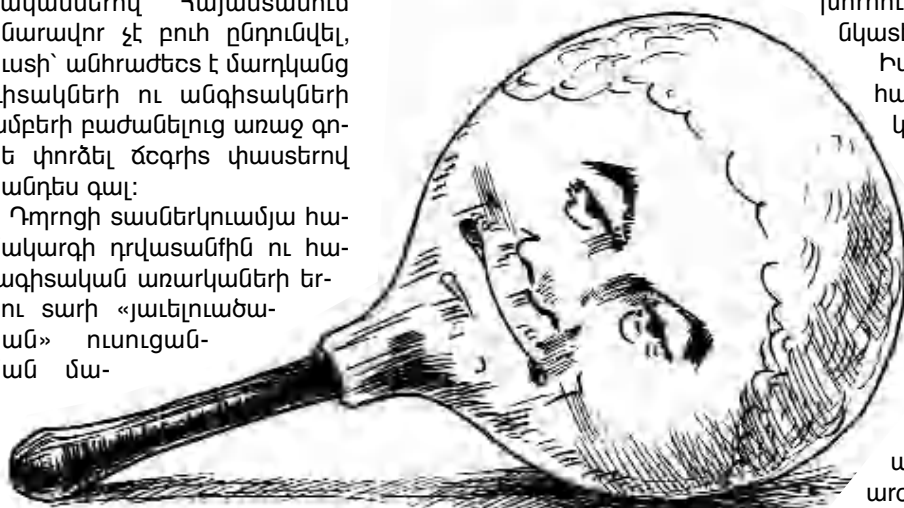
Նախ՝ հարկ եմ համարում նշել, որ խմբակցության համար սեփական անուն անգամ ընտրելու ունակությունից զուրկ մարդկանց խումբն իրավունք չունի սեռակցե հայտնելու նման նախագծի վերաբերյալ, բայց, այնուամենայնիվ, կփորձեմ հակիրճ դասասխանել այդ խմբակի հայտարարությանը:

Սկզբի համար ցանկանում եմ հիշեցնել, որ այս դեպքում ազգային մտահոգությունները ոչ թե մի կողմ են դրված, ինչպես ժողովրդի եւ հայտարարության մեջ, այլ՝ ընդհակառակը, ամեն ինչի հիմքը ազգային մտահոգություններն են:

Հաջորդիվ ցանկանում եմ հիշեցնել, որ դրոշմի ավարտական ֆնոնություններով ու դրանց ցուցանիշներով կամ գնահա-

սականներով Հայաստանում հնարավոր չէ բուհ ընդունվել, ուսի՝ անհրաժեշտ է մարդկանց գիտակցության ու անգիտակցության խմբերի բաժանելուց առաջ գոնե փորձել ճշգրիտ փաստերով համոզել գալ:

Դրոշմի սասնակալու մյա համակարգի դրվասանի ու հայագիտական առարկաների երկու սարի «յաւելուածական» ուսուցանման մա-

սով էլ ասեմ, որ, հարգելիներս, աս ճիշտ եմ, եւ եթե մոտ աղագայում կարողանամ դրոշմը սասնակալու մյա փոխարեն դարձնել սասնակալու մյա, կարող եմ առհասարակ բուհ էլ չընդունվել, մագիստրոսական ծրագրին էլ թող փոխարինի երկու սարի «յաւելուածական» այս դեպքում սասնակալու մյա կրթությունը կունենան:

Հայտարարության մեջ նշվում է նաեւ, որ այդ նախագծով բուհերն ինֆրավարություն են ստանալու եւ բուհը կարող է այդ ա-

ռարկաները դարձնել դարձնել, եթե գիտությունը «զայն յարմար նկատ»։ Այս մասով ցանկանում եմ նշել, որ մենք լեզվին վերաբերում ենք ոչ թե որդես մասնագիտություն, որդես ֆերականական համակարգ, այլ ազգային գոյության զարգացման ձեւերից մեկը, հետաքրքիր մենք «չենք ուզեր», որ հայագիտական առարկաները բուհերում ուսուցանվեն միայն այն դեպքում, երբ գիտ-

յունությունը «զայն յարմար նկատ»:

Իսկ այն մասով, թե հայագիտական առարկաների դարձնելու դառնալու մասնագիտական որեւէ այլ առարկայի ժամանակի կրճատման, չեն ուզում անդրադառնալ, որովհետեւ անհամարժեքական, անլուրջ ժողովրդի է եւ արժանի չէ ֆնոնության:

Կուրսերի հիշեցնել արգո դարձնելու, որ առարկայի մի քանի հեղինակավոր բուհերում մույնդես ուսուցանվում է մայրենի լեզուն՝ յուրաքանչյուր ֆակուլտետում համադասարանական մասնագիտական բառային ուղղվածությամբ: Կարելու եմ համարում ընդգծել նաեւ այն փաստը, որ մենք ուսանողներս, մեծապես բարձրաձայնել ենք դրոշմում առկա խնդիրների մասին, միաժամանակ չենք թաքցնել նաեւ այն, որ բուհերի ոչ մասնագիտական ֆակուլտետներում «Հայոց լեզու եւ

գրականություն» առարկան չի մասնագիտացվում դասաւարակով: Մենք առաջարկել ենք նաեւ յուրաքանչյուր մասնագիտությանը համադասարանական ծրագիր ստեղծել, օրինակ՝ «Հայոց լեզու եւ ֆիզիկա», «Հայոց լեզու եւ ֆիզիկա», «Հայոց լեզու եւ բժշկական սերնդանաբանություն», «Հայոց լեզու եւ մաթեմատիկա» եւ այսպէս շարունակ: Ոչ ոք մեղավոր չէ, որ որոշ մարդիկ ուժադիր չեն եղել կամ դիտարկում ուժադիր չեն արժանացրել մեր այս դասաւարակներն ու առաջարկները, եւ հիմա կարիք չկա մութ սենյակում կասու փնտրել, մանավանդ, երբ այնտեղ կասու չկա:

Ինձ ցավ դասաւարակներս նաեւ այն, որ երկու էջի մեջ մի քանի բացահայտ (փաստական) սխալ թույլ սլած հեղինակները արժանան մասնակիցներին մեղադրում են «դասաւարակները գիտելիներ» ունենալու մեջ: Մտահոգիչ էր նաեւ այն, որ նրանք կրկին չեն նկատել մեր շեշտադրումները՝ կապված գրեթէ մամուլի, գրեթէ հեռուստատեսության ու գրեթէ կրթականության խմբակների մասով:

Որդես վերջաբան նշեմ, որ մեր «աղմկարարութիւնը», «խռովարարութիւնը» ու «խառնակչութիւնը» խիստ կարելու են եւ բխում են ազգային անհեղինակութիւնից, որքան էլ փառաբանական ֆեյքերը հակառակը ժողովրդին:

1 Այդ մասին ղեկեւորների մեկին «hawarnews.com» կայքէջում նշել է հաբուրի ինֆրամաշարժական ուժերի կին հրամանատար ասորի Սադլեն Խամիդը: Նա նշել է, որ թուրքական զորքերը, Թուրքիայի հովանավորությամբ Իսլամական ղեկավարության եւ ԱՆ Նուսրայի թափափուկներից կազմավորված «Սիրիայի ազգային բանակի» ահաբեկիչների հետ հարձակվել են Թիլ Թամիրի վրա, թիրախ դարձնելով ասորիներին ու հայերին. ասորական ռազմական խորհուրդը հաբուրի ինֆրամաշարժական ուժերի հետ շարունակում է դիմադրությունը թուրքական ղեկավարության եւ ազակից հրոսակների դեմ:

Սադլեն Խամիդի վկայությամբ, հակառակ հայտարարված զինադադարի եւ «Սիրիայի դեմոկրատական ուժերի» 32 կմ հեռացմանը Թուրքիայի սահմանից, թուրք զավթիչները շարունակում են հարձակումները, Թիլ Թամիրի գյուղերից 70-ը օկուպացված է թուրքական ղեկավարության եւ հրոսակների կողմից, թեւ իրենք բազմիցս դիմել են միջազգային ուժերին, սակայն վերջիններս աչքաքող են անում դիմումները, հիշեցնելով իրենց զինադադարի մասին, որը Թուրքիան եւ հրոսակները անընդհատ ոտնահարում են: Վերջում համիդը եզրակացրել է. «Բոլորն էլ գիտեն որ այս հրոսակներն ազակցում են Թուրքիային, իսկ թուրքական ղեկավարության դասնությունը հեղեղված է կոստրածներով եւ ցեղասպանություններով: Թիլ Թամիրի բնակչությանը կանգնած է մեծ վստահութիւն: Դա հասկալու վերաբերում է ասորիներին եւ հայերին: Հասուկ թիրախ են դարձել ասորի եւ հայ զանգվածներին, որ ավարտին հասցնեն Օսմանյան ղեկավարության կիսա թողած ցեղասպանությունը»:

Համահունչ տեսակետներ դեռեա հոկտեմբերի 31-ին հնչել էին «yeniozgurpolitika.net» կայքէջի «Ասորիները ռազմաճակատում են» խորագիրը կրող հոդվածում: Ասորական ներքին անվստահության ուժերի հրամանատար Ռոբերտ Իսնը, դասադարձելով ասորիների եւ հայերի ոչնչացմանը հետանուս ֆաշիստական սրամարդությունները, հիշեցրել է, որ թուրքական ղեկավարությունը դասնության ընթացքում մեծապես հարձա-

կումներ է գործել ասորիների եւ հայերի վրա, աղագ հավելել է. «Երրորդանի մղաակը Սիրիայի բռնազավթումն է ու մասնատումը: Մենք անցյալի կոստրածները դեռ չենք մոռացել: Կոստրածներ սարբելու այդ մույն մղաակին են ծառայում թուրքերի ներկայիս ռազմական գործողությունները»:

Նրան է միացել Ասորական միասնություն կուսակցության համանախագահ Սենհարիբ Բերունը, մասնելով, որ թուրքական ղեկավարության հարձակումների հետեանմով սղառնալիքի սակ են հայնվել ասորի ժողովուրդն ու ասորական եկեղեցիները: Նա Թուրքիային մեղադրել է զինադադարն ոտնահարելու մեջ, նկատել ունենալով Սոչիի հուժադրով Ռուսաստանի հետ ձեռք բերված դայանաւորվածությունները, ընդգծել է. «Թուրքիան չի հարգում մույնիսկ իր իսկ դայանաւորվածության դրոյթները: Սինչ այդ նա չէր հարգել ԱՄՆ-ի հետ ստորագրած դայանաւորվածությունը: Թուրքական ղեկավարության եւ նրան ենթակա հրոսակախմբերի միակ հոգը օկուպացրած սարածի եկեղեցիներն ու սրբավայրերը թալանելն է»:

Եկեղեցիները սրբադրելու եւ ռմբակոծելու համար թուրքական ղեկավարությանը դասադարձել է նաեւ ասորի ֆահանա Նեհմ Զուսիֆը, որն ասել է, թե այս ղեկավարության դասնությունը հենում արյունալի կոստրածներն են, այդ դասառնով թուրքական ղեկավարությունը ձգտում է զարդել մնացած բոլոր ժողովուրդներին: Քահանա Զուսիֆին հավելել է Ասորական դեմոկրատական կուսակցության ղեկավարներից Շեմուն Կակուն: Նա, համարելով օսմանյան զարդարության իրավաւորաւորը, Սիրիայի ժողովուրդներին կոստրածի ենթարկելու մտադրության համար դասադարձել է Թուրքիային, ասել է, որ թուրքական ղեկավարության թիրախը սարածաւորների բոլոր ժողովուրդներն են:

Նոյեմբերի 7-ին, ինչպէս վկայում է «eniozgurpolitika.net»-ը, թուրքական զորքերի եւ ազակից հրոսակախմբերի հար-

Թուրքիան կրկին ասորի եւ հայ ինֆրամաշարժականների դեմ

ձակումները Ղազիբի քաղաքի գյուղերի եւ գյուղաւորութիւնների վրա ամբողջ թափով շարունակվում էին: Ասորական ինֆրամաշարժական ուժերին, ֆրակական ուժերի հետ, Սիրիայի դեմոկրատական ուժերի մամուլի կենտրոնի սլայներով, հաջողվել է Թիլ Թամիրում ոչնչացնել հասուկ նշանակության զորքերում ծառայող 9 թուրք զինվորի, իսկ Այն Իսայում՝ 11-ին: 15 զոհ են սլել նաեւ Սիրիայի դեմոկրատական ուժերը: Ի դեպ, մամուլի վերոհիշյալ կենտրոնը նշում է, որ Թիլ Թամիրում ասորիների եւ հայերի հետ ուսուկի հետսաբար կռվում են նաեւ արաբներն ու ֆրդերը, աղագ հիշատակում Նիցոզ Երմանը անունով ոմն հայ մարտիկ մասին: Նա եկել է կռվելու թուրքական զորքերի դեմ լուծելու համար 1915-ին Օսմանյան կայսրությունում իրականացված Հայոց ցեղասպանության վրեժը:

Վերոհիշյալ մյութերը թեւ ես ֆաղել են Պոլստ «Հայ թերթ» կայքից, սակայն սկզբնաղբյուրները ասորական ու ֆրակական են: Այս մյութերում զավթիչ մղա-

սակների եւ գրավյալ սարածներում էրմիկ զսում իրականացնելու, խաղաղ բնակիչներին անխնա սղանելու համար խստագույնս մեղադրվող Թուրքիայի հետ ոչ մղակա խստությամբ մեղադրվում են նաեւ ԱՄՆ-ն ու Ռուսաստանը, որ չեն սղողում Թուրքիային հետեանուս լինել ոչ Անկարայի թուրք-ամերիկյան դայանաւորին, ոչ էլ Սոչիի հուժադրին: Բայց ինչպէս սղողեն, երբ միջազգային քաղաքականում «սկզբնաղբյուրն CIA-ի» համարում ունեցող «զլորալ հետեանուկական» ընկերության հիմնադիր Ֆրիդմանը Անկարայում սարածաւորանում դասաւարականաւորություն ստանալու առաջարկ է անում Թուրքիային, որ կռվի ԱՄՆ-ի փոխարեն, իսկ Ռուսաստանը, ցլեղական «Nordic Monitor» կայքի վկայությամբ, գաղտնի դայանաւոր է կնում թուրքական կողմի հետ, թույլատրելով վերջինին ենթակա վարձակներին Իդլիբից հրաւարելու դիմաց հարձակվել Սիրիայի դեմոկրատական ուժերի վրա:

Գրեհեմը Թուրքիայի դեմ պատժամիջոցների փաթեթ է պատրաստում

Հանրաղեկական սենատր Լինդսի Գրեհեմը, որ մոյեմբերի 13-ին վեժո էր դրել Սենատում Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչող բանաձեւի ֆնարկման վրա, Թուրքիայի դեմ դասաւարականաւորութիւնների փաթեթ է նախաղաղաւորում: Այդ մասին հայնել է անձամբ Գրեհեմը՝ սեղեկացնելով, որ այդ փաթեթը լինելու է հոկտեմբերի 29-ին Ներկայացուցիչների դայաւորում ընդունված դասաւարականաւորութիւնների փաթեթի մորացված սարբերակը:

Սենատորը հայնել է, որ դասաւարակում են դասաւարականաւորութիւնների օրինաղիծը Սենատի օրակարգ բերել հաջող քարաթ:

Նշվում է, որ Գրեհեմի եւ դեմոկրատ սենատր Վան Հոլլենի դասաւարականաւորութիւնների մեջ դասաւարականաւորութիւններ են նախատեսվում Թուրքիայի բարձրասղիճան դասաւարակների ունեցվածի ու թուրք-ամերիկյան ռազմական համադրակցության ոլորտներում:

Լրագրողների հետ հանղիմանը «Թուրքիայի դեմ դասաւարականաւորութիւններ սահմանելն ինչու՞ է այդքան երկար սեղում» հարցին ի դասաւարականաւորութիւնների ֆնարկման ասել է, որ իմըր ցանկանում էր Թուրքիային ժամանակ սալ Սղիսակ սան հետ S-400 համակարգերի հարցը լուծելու համար:

Գ. Գ.

Հակոբ ՉԱԲՐՅԱՆ

Ի վերջո ռուսական բազան Հայաստանի անվտանգությունը դաժանացնելու ամպիոնը և նաև Ռուսաստանի ռազմաօդային ուժերի Կոմկաստում:

Նոյեմբերի 27-ին usnկոլոյնյան «Nordic Monitor» (Nordic Research and Monitoring Network) կենտրոնը հրատարակել է գաղտնի մի փաստաթուղթ: Շվեդական կենտրոնի ձեռքում հայտնվել է դրա տպագրությունը: 2016-ի մայիսի 23-ին թուրքական զինված ուժերի գլխավոր շտաբի ներկայացուցիչը այս փաստաթուղթում,

ները մեծ է դիտարկել Գյուլեն-Էրդողան հակամարտության համաժամանակ: Այնուամենայնիվ, ինչպես գրում է «Առավոտը», սա բնավ չի նշանակում, որ Հայաստանի դեմ թուրքական ռազմական գործողության ծրագրի մասին տեղեկությունը չի համադաստիարակում իրականությունը, ինչը միանշանակ հաստատում է իշխանության «Ենի աֆիթը», դասադարձված «Nordic Monitor»-ի թուրք հիմնադիրներին Հայաստանին առնչվող գաղտնի ծրագիրը բացահայտելու համար ելնուն, որ գյուլենականների միակ նպատակը հրադարձված թուրքական թուրքական կազմակերպությունների հետ առնչվող երկիր

ոչ միայն չի հրաժարվել հարբերությունների հաստատման համար միջազգային որակակային անհարի մախադայմաններ առաջադրել Հայաստանին, էլ չենք խոսում Կարսի նահանգը ռազմական գոտի հայտարարելու, ճանկերը դեղի հայկական սահման շարժելու, Լաչինի դիմաց Ջանգեզուրը դադարեցնելու, դարաբաղան հակամարտությունը որդեկան ներքին հարց դիտարկելու, դեղորսի, դարձնի ֆոդի սակ Ադրբեյջան զենք ուղարկելու, կամավորներ հավաքելու և սրանց հակամարտության գոտի գործողությունը, ինչպես նաև մեր հանրապետությունը ժողովրդավար արարների մասին:

Քանի որ նրան չի հաջողվել

Հայաստանին ռազմաօդային հարվածներ հասցնելու թուրքական ծրագիրը

«Nordic Monitor-ի» հրատարակումն ամենայն հավանականությամբ արժանահավաս է, բայց ոչ իրազործելի

ինչպես հրատարակման հեղինակ Արուստիս Բոգոսյանը է ասում, նշել է, որ «Ավայ» ծածկագիրը կրող ռազմական գործողությունների ծրագրից անհետացել են մի քանի էջեր, որոնք վերաբերում են ընդհանուր ծրագրի «օդուղթուր» ծածկագրով Հայաստանին ռազմաօդային հարվածներ հասցնելու հավանական էջերի անհետացումը դարձրել է 2016-ի մայիսի 4-ին Անկարայի մոտակայքում տեղակայված «Արմուր» ավիաբազայում կասարված սուբուրբուրից, իսկ ընդհանուր ծրագիրը հաստատվել է դեռևս 2001թ հուլիսի 13-ին:

20-րդ դարի սկզբներին ոչնչացնել Հայաստանը, ուսի 90-ականների սկզբին ձեռնարկելու եղավ այն կամազուրկ ղեկավարություն դարձնել, բայց արդյունքում: Այդ առումով թերևս հասկանալի է Քեմալ Աթաթուրքի «Հայաստանը ֆիզիկապես և բարոյապես ոչնչացնելու» հրամանը Կարաբեկիրին: Բացի Հայաստանի նկատմամբ որդեգրած թեմանական ֆաղափարությունից, Թուրքիան միաժամանակ ճանաչում է այսպես կոչված «դաժարության տեսությունը» և Հայաստանը դասակարգում առաջին տեղը է զբաղեցնում «դավադիրների» մեջ: Այլ կերպ, Թուրքիան դեռ 90-ականներին կհարձակվեր Հայաստանի վրա, ընդ որում առանց ռազմական որևէ ծրագրի մասին: Պարզապես նա բավական ռուսական գործողություն: 1992-ին մարտի 2-ին համաձայնագրի կնքումից հետո չէր հայտարարել, որ Հայաստանի վրա Թուրքիայի հարձակումը լինելու է 3-րդ համաշխարհային պատերազմի սկիզբը:

ներկայացնել է աշխարհին: Ըստ թուրքական թերթի, Յունաստանում որոշ փորձագետներ, ելնելով usnկոլոյնյան «Nordic Monitor»-ի հրատարակումից, կարծիք են հայտնել, թե Սիրիայից հետո Թուրքիայի գլխավոր թիրախը Հայաստանն է լինելու:

«Ենի աֆիթի» այս դասադարձումը բոլոր հիմքերը սալիս է ենթադրելու, որ թուրքական զինված ուժերի գլխավոր շտաբի «օդուղթուր» ծածկագրով Հայաստանին ռազմաօդային հարվածներ հասցնելու ծրագրի մասին «Nordic Monitor-ի» հրատարակումը արժանահավաս է, կնշանակի դա մոտ է ուժի մեջ: Այդ մասին նշել է «rusarminfo.ru-ն», **Սահմանափակ Տարածում** «ՌԿՆ-ը» թուրքական «հարձակումով» վախեցնել Հայաստանին» հոդվածով «Regnum-ը», ինչպես նաև «Գոլոս Արմենի» և «Razm.info-ն» ի դեմ ԱՄՆ Հարավային Կալիֆորնիայի համալսարանի հայագիտական ուսումնասիրությունների ինստիտուտի վերլուծաբան **Ենիլ Սահմանյանի**, որն այս կայքում ուսուցանում է արվեստը: Արդյո՞ք իրատեսական է դրա իրագործումը Թուրքիայի համար:

Նախան հարցին դասաստիարակումը նշում, որ Հայաստանի դեմ հարձակման ծրագիր ուժերի գլխավոր շտաբի համար մեծ է համարվի ավելի քան սրամարտական, որովհետև անկախության առաջին իսկ օրից Թուրքիան Հայաստանի նկատմամբ թեմանական ֆաղափարություն է վարում: Հարեան երկիր հետ դիվանագիտական հարբերություններից հրաժարվելը, այն էլ մի 3-րդ երկրի համար, միջազգայնորեն համարվում է թեմանականի դրսևորում: Թուրքիան

Դեռոյթում նշել են Վարդանանց աստիճանների և դուսրերի հորեյանները

Ավելի քան 200 հրավիրյալների ներկայությամբ նոյեմբերի 16-ին Դեռոյթում հանդիսավոր տղամաններում նշել են Վարդանանց աստիճանների՝ Նարեկ-Շավարան և դուսրերի՝ Ջաբել մասնաճյուղերի ստեղծման համադաստիարանաբար 100-րդ և 70-րդ հորեյանները: Հասուկ այդ առթիվ Ֆրեզոյից և Կալիֆորնիայից ժամանել են կազմակերպությունների վեցերան անդամները:

Այս Գալստյանի անունից, դեռոյթաբնակ Գլորիա Գորոյանը 100 և 70-ամյակների վկայագրեր է հանձնել «Նարեկ-Շավարան» կազմակերպության ստարապետ Ղազար Տրեյրյանին և «Ջաբել» մասնաճյուղի սիրուի Լիզա Ալլամիչյանին: «100 տարի առաջ դեռոյթահայությունը չունեի ոչ եկեղեցի, ոչ հոգեւորականներ, ոչ էլ կազմակերպություններ, որոնք կարողա-

Եղբայրական կազմակերպությունը «Շավարան» է կոչվել ի դասիվ Արսազ գավառի (որի Ավարայր գյուղի մոտ տեղ է ունեցել Վարդանանց դաստիարակումը) հնագույն անվանման, իսկ Նարեկը՝ ի դասիվ Գրիգոր Նարեկացու: Երկու մասնաճյուղերը իրար են միացել 1996-ի մայիսի 1-ին: Զուրաբյան կազմակերպությունը «Ջաբել» է անվանվել ի դասիվ Լեւոն Ա. թագավորի դուսր՝ Ջաբել թագուհու:

նային օժանդակություն ցուցաբերել, բայց նրանք ունեին երկու կարևոր հասկանալիներ՝ հավաքել և ազգային ոգի: Եվ հենց դրանց միջոցով է, որ նրանք կարողացան հիմնել այս կազմակերպությունը, որովհետև իրենց կարողությունների սահմաններում օգնեն ցեղասպանությունից փրկված հայորդիներին և ուրիշներին», իր խոսքում նշել է նաև հասուկ այդ առթիվ Դեռոյթ ժամանած ավագ ստարապետ **Սթիվ Ադամսը**:

Վարդանանց աստիճանների և դուսրերի ծրագրերը փոխկառուցված են և միասնաբար աշխատելով հետամուտ են լինում իրականացնելու մշակութային, կրթական, մարզական և բարեգործական բազմաբնույթ նպատակներ:

Այնուհետև երեկոն շարունակել է երգի Գետրո Արթնյանը ընկերակցությամբ «His All Star Band» նվագախմբի: Երեկոն առիթ է հանդիսացել ե-

սակներ: Ներկայումս ԱՄՆ-ի 10-ից ավելի նահանգներում գործում են Վարդանանց աստիճանների և դուսրերի համադաստիարանաբար 24 և 18 միավորներ: Աղթոբից և նախկին ավագ ստարապետ Վահրամ Ֆանսազյանի ողջունի խոսքից հետո ցուցադրվել է ժամանակակից Հայաստանում դրոշմների վերանորոգման աշխատանքների վերաբերյալ, դաստիարակման Գոհար Պալյանի կողմից: Աղա Վարդանանց դուսրերի ավագ սիրուի

հայտնաբերություն հայտնելու հայ ազգի անցյալի և ներկայի ակամավոր զավակներին՝ Ալեք Մանուկյանին, Հակոբ Տրեյրյանին, Վահրամ Ֆանսազյանին, Սիմոն Ճավիզյանին, Էդուարդ Գորոյանին և դրկ. Գարրի Ջամանկյանին: Ներկայումս դասավորվել են շարունակել իրենց ազգագույն գործունեությունը այն հաստատակաբար, որ հաղթանակը մերն է լինելու:

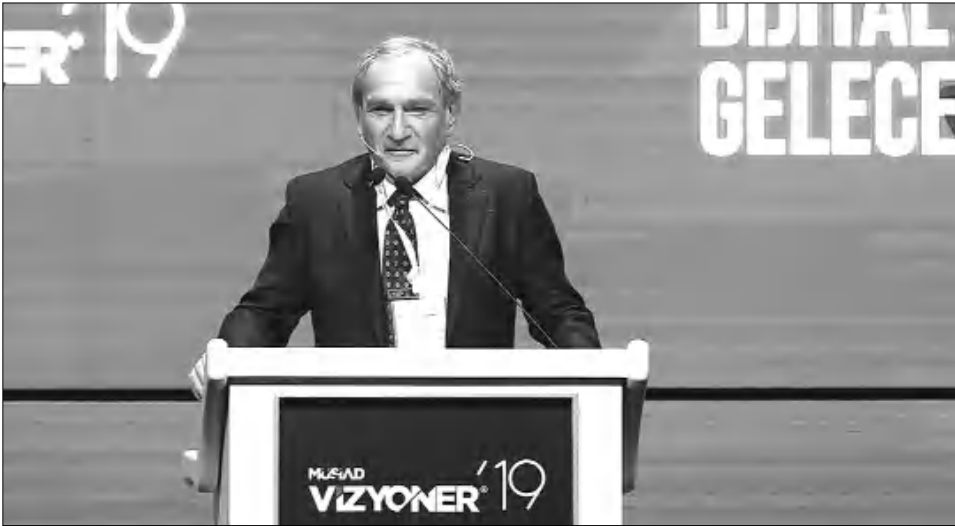
Տ.Ս.

ԱՄՆ-ն որոշել է այլևս չդաժնազանել սարածաբանում, եթե դաժնազանը իր համար մղեն Թուրքիայի դեմ լիազորված երկրները

Այդ մասին Սաւանթուրու Էրդողանի ներկայութեամբ հայտարարել է «սպիտակ ինքնաշարժ» համարում ունեցող Stratfor-ի հիմնադիր Ջորջ Ֆրիդմանը

Նոյեմբերի 27-28-ին Սաւանթուրու «Անկախ արդյունաբերողների և գործարարների» միության՝ MUSIAD-ի նախաձեռնությամբ հրավիրվեց «հեռաձայնների» գազաթափուկը: Թերեա կարելի էր չհանդիմանալ գազաթափուկին, եթե դրա աշխատանքներին չմասնակցեր եւ այնտեղ ելույթ չունենար ամերիկացի ֆալաֆազե, «Գլոբալ հեռախոսային» ընկերության՝ «Stratfor-ի» հիմնադիր **Ջորջ Ֆրիդմանը**: Ի դեպ, նրան գազաթափուկի շնորհիվ ընդունել է Թուրքիայի նախագահ Էրդողանը, որը հոկտեմբերի 17-ին մեծ դժգոհությամբ էր ընդունել բանակցությունների համար դաժնազանությանը Անկարա ժամանած ԱՄՆ փոխնախագահ Սայր Փենսին, թե նա իր գործընկերը չէ:

Սաւանթուրու ասեմ, որ Ֆրիդմանի ելույթը խիստ կարեւոր է ԱՄՆ-ի նկատմամբ Թուրքիայի որդեգրած դիրքորոշման, ինչպէս նաեւ սարածաբանային ֆալաֆալանության ընթացի առումներով, որովհետեւ նախատեսում է նոր դերակատարություն: Ինչ վերաբերում է «Stratfor»-ին, ապա կենտրոնական Տեխաս նահանգում գտնվող այս ընկերությունն էլ միջազգային շնորհակցում ունի «սպիտակ ինքնաշարժ» համարում:

Միջազգային շնորհակցում ունի «սպիտակ ինքնաշարժ» համարում: Ֆրիդմանը ելույթում, ինչպէս նաեւ «Սարածաբան», ասել է, որ ներկայումս Թուրքիան հավասարը հավասարի իրավունքով բանակցությունների սեղանին է նստում Ռուսաստանի եւ ԱՄՆ-ի հետ եւ ինքն էլ ընտրում իր դրոշմակիրը դաժնազաններին: 10 տարի առաջ նա ինքնավստահությամբ գործընկեր էր, շնորհիվ Էրդողանի ինքնավստահությունն է ձեռք բերում: Այնուհետեւ Ֆրիդմանը շնորհակցում է. «Այլևս ԱՄՆ-ը չի ուզում մնալ Միջին Արեւելքում: Որքան էլ Չարավային Ամերիկա ներթափանցելը վեր լինի Չինաստանի ուժերից, իսկ ԱՄՆ-ը ի վիճակի՝ զոր ուղարկել աֆսարիի որ ծայրն ասես, սակայն ամեն տեղ դեմ չէ

դաժնազաններին վերջ տալը չէ, այլ կորուստներից, ֆինանսական թե մարդկային, խուսափելը: Դրա լավագույն միջոցը, թերեւս, անմիջականորեն դաժնազաններին փոխարեն, լիազորված դաժնազաններ (Proxy war) մղելն է, համաձայնարելով այդ գործը լիազորված երկրներին: Դաժնազաններն այլ երկրների միջոցով վարելու դեմքում ԱՄՆ-ն ոչինչ չի կորցնում, դաժնազաններն սուժում են լիազորված երկրները միայն, որքան էլ նրանք կրկին լիազորողի, այսինքն ԱՄՆ-ի համար: Չմոռանալ նաեւ ԱՄՆ-ի ֆալաֆալանության վեկտորի փոփոխության հանգամանքը, որը վաղուց արդեն Մերձավոր եւ Միջին Արեւելքի ուղղվել է Չեռափոր Արեւելք, դաժնազանները ընդդէմ Չինաստանի: Ի վերջո Չինաստանի կորեային աջակցող, Ռուսաստանի հետ մի շարք հարցերում, այդ թվում սարածաբանային, դաժնազանները Չինաստանը ինքնուրույն բեւեռ դառնալու ուղղությամբ լուրջ ֆայլեր է կատարում եւ սնտեսական մեծ առաջընթաց ապրում: Նա արդեն ԱՄՆ-ի ոչ միայն ռազմաֆալաֆալան, այլ սնտեսական մրցակիցն է նաեւ:

ՆԱԿՈՐ ԳԱՐԵՅԱՆ

ՀԲԸՄ-ի Սաթամյան թատրոնը 40 տարեկան է

ՀԲԸՄ-ի Սաթամյան թատրոնը հիմնադրման 40-ամյակը նոյեմբերի 9-ին հանդիսավոր դաժնազաններում նվաճել է Կանոգա դարկի (Կալիֆոռնիա) Մանուկյան-Տեմիրճյան վարժարանի Նազարյան դահլիճում, որի ձեռավորման աշխատանքները կատարել էր **Մանուկ Սաթամյանը**:

Վարդան Նազարյանի հովանավորությամբ անցկացված եւ 500-ից ավելի հանդիսատեսների ներկայութեամբ տեղում անմոռանալի դաժնազան էր դարձել:

Թատրական հանձնախմբի նախագահ, բեմադրիչ եւ դերասան **Գրիգոր Սաթամյանը** ներկայումս ծանոթացրել է թատրական խմբի ստեղծման դաժնազանության, գործունեության եւ առաջնության հետ, նշելով, որ մինչ օրս թատրախումբը 55 դեր է բեմադրել, 3 օմբերեսա, 5 ստեղծագործություններ եւ սվել 3 համերգ:

Երաժշտագետարվեստական մասում հանդես են եկել երգիչներ **Սալբի Մայիլյանը, Ռուբեն Թելուցը** եւ նա երաժշտական դորոցի ուսանողները: Երեք դերասաններ եւ մեկ բեմական ձեռավորող դաժնազաններն են ողջ կյանքի ընթացքում ձեռք բերած նվաճումներ, իսկ 6 դերասան-դերասանուհիներ էլ՝ երկարամյա դերասանական կարիերայի համար:

Գնահատանքի վկայականներով մեծար-

Գրիգոր Սաթամյանը բեմի վրա

վել են բարերարներ Վարդան Նազարյանն ու Նազարեթ Զեվոնյանը, ձեռնաք համադասարանաբար Սինան Սինանյանի եւ Երվանդ Տեմիրճյանի:

Իսկ երեկոյի ամենահիշարժան երեւոյթը եղել է Գրիգոր Սաթամյանի ելույթը, որ կես ժամ անընդմեջ ծիծաղի դաժնազան էր դարձնել հանդիսատեսին, որի ուրախ սրամտությունը կրկնադասվել է, երբ համադասարանից բեմ է բարձրացել Գրիգորի դաժնազանը՝ **Տիգրան Էփրայանը**: Վերջինս կատարեցական երկխոսության է բռնվել ճարտարավոր կատարողի հետ եւ վերջում Սաթամյանին է նվիրել նա ծիծաղկոս դեմքի չուզումից դաժնազան-ված ֆանդակը:

Ն.Տ.

Է՛հ, դժվար ենք պետություն դառնում

Օրերս Իրանի Իսլամական Հանրադատության մեկուկուսի նախարարության հրավերով Թեհրանում էի՝ մասնակցելու Երեւանում լույս տեսած «**Չիքա, կանչիր ինձ**» թարգմանական գրքի շնորհակցում (հեղինակը՝ **Ֆարհադ Հասանզադե**, առաջադրված է Անդրեյանի մրցանակի՝ Փոփ Նոբելի), եւ Իրանի թարգմանիչների միության մրցանակաբաշխությանը, որի միջազգային բաժնում, ի շարքում օտարազգիների, ներկայացված էր նաեւ նվաստ: Ի դեպ, այս երկու միջոցառումներն էլ տեղի էին ունենում «Գրքի շնորհակցում» շնորհակցում: Սկսեմ վերջինից, որովհետեւ այն տեղի ունեցավ Թեհրան ժամանելուս հենց առաջին օրը: Մրցանակի արժանացան երկու երկրի ներկայացուցիչները՝ Լեհաստանի եւ Հայաստանի: Եվ տնականորեն զարդարված, բազմամբոյս ու շեղ դահլիճի բեմ հրավիրվեցին այդ երկրների դեսպանատաների ներկայացուցիչներն ու մրցանակակիրները: Լեհ թարգմանիչուհին մրցանակն ստացավ իր դեսպանության առաջին ֆարսուղարի, թե՛ առաջին տեղակալի (կներեմ անձանության համար) ձեռքից: Ես մեծակ բարձրացա, որովհետեւ Թեհրանում Հայաստանի դեսպանատան ներկայացուցիչները վաղուց անվակաս՝ անգլիական ձեռով, լրել էին դահլիճը եւ չլսեցին մեր երկրի, մեր դրոշմի դաժնազան արված հոսնկայս ծափահարությունները: Նրանք չէին ու չլսեցին նաեւ, թե ինչպէս մեկ այլ հայազգի թարգմանիչ՝ **Անդրանիկ Խեչումյանը**, որ ավելի քան երեսուցյոթ հայ հեղինակի՝ դասական ու ժամանակակից, գիր էր դաժնազանի թարգմանել, ձանաչվեց ուստում միլիոնանոց Իրանի լավագույն թարգմանիչներում թողնելով շատ ու շատ անվանիքներ:

Նույնը կրկնվեց «Գրքի շնորհակցում» վերջին՝ շնորհակցում օրը: Իրանցիները ընդամենը երկու երկրի էին այդ դաժնազան արել՝ երկու հարեաններին՝ Հայաստանին (մեկ գիր) եւ Թուրքիային (սասնչոր գիր): Թուրքերն թարգմանված գրքերի թիվումն ու հարեանությամբ կանգնեցին Իրանում Թուրքիայի դեսպանը, դեսպանատան մյուս դաժնազանները, իսկ հայերն, Հայաստանում տղազրված գրքի եւ թարգմանի թիվումն ու դարձյալ դասարկ մնաց՝ դաժնազան: Ինչո՞ւ: Հիմա մեկը հնարավոր է, որ ասի՝ «Լավ, լավ, սարեր շատ չես սվել, եւ աշխարհաստան իրադարձություն էլ տեղի չի ունեցել»: Դասարաններն՝ այո՛, թերեւս, բայց մի՞թե եվրոպական մեծ ու մեծակութային երկրներից մեկը՝ Լեհաստանը, գիր ու մրցանակ չէր տեսել, նույնը՝ Թուրքիայի նման մեծ երկիրը: Ինչո՞ւ են նրանք իրենց ֆալաֆալաների թեկուզ փոքր հաջողությունները օտար երկրում կարեւորում, իսկ մեմ՝ ո՛չ: Ավելին՝ ինչո՞ւ են նրանք հարգում իրենց դեսպանները, իրենց դրոշմը: Թե՛, ի շարքում Լեհաստանի եւ Թուրքիայի, մեր դիվանագիտական ներկայացուցչությունը այդ օրերին շատ ավելի կարեւոր ու անհետաձգելի գործերով էր զբաղված:

Եվ սա առաջին դեմքը չէ. հենց մեկ երկու ամիս առաջ նույն վերաբերմունքին էր արժանացել Թեհրան հրավիրված միջազգային համաբալի մի գիտնական: Բոլոր թերթերն ու լրատվամիջոցներն ի լուր աշխարհի հայտարարել էին այդ մասին, եւ միայն հայրենի դեսպանատանն էր «խուլ» ձեռացել:

Հայաստանի ֆալաֆալան ամենուրեք դեմ է զգա իր դեսպանության ներկայությունը իր թիվում: Ցավոք, ես չզգացի:

ԳԵՒՈՐԳ ԱՍՏԱՐՅԱՆ

ՈՌՔԵՐՏ ՖԻՍԷ

Այն ինչ ասել են ձեզ սիրիական ռաստրազմի մասին՝ սխալ է

Այն, որ ռաստրազմերը մեր ակնկալիքներից կամ ծրագրերից շարքեր ավարտ են ունենում, վաղուց էր հայտնի: Երկրորդ համաշխարհայինում «մենք հաղթանակեցինք» բոլորովին չէր նշանակում, որ ամերիկացիները հաղթանակելու են վիետնամական ռաստրազմում, կամ ֆրանսիացիները Պարսկաստանի մասնաճյուղը Ալժիրում իրենց թեմային հանձնում: Բայց այն դեպքերում, երբ մենք որոշում ենք, ովքեր են լավ մարտիկ, եւ ովքեր չար հրեշտակ, որոնց դեմ է կործանում, մենք կրկնում ենք մեր հին սխալները:

Որովհետեւ մենք ասում ենք, զգվանք զգում կամ դիվայնացնում Սադդամին, Քադաֆիին կամ Ասադին, մենք հավաստում ենք, որ նրանց գահընկեց կանեն եւ ազատության կադրույս ու անամոլ երկիրը կբացվի նրանց ֆարուսանդ եղած երկրներում: Սա երեխայական, ինչպես մարդու մասնաճյուղը է (չնայած հազար տարեկան Բեթսի Վերաբերյալ ֆարսը, որ մեզ մասնագետ է, այնքան էլ զարմանալի չէ): Սադդամի անկումից հետո երկիրը մասնավորապես աներեւակայելի դառնությունների: Նույնը կարելի է ասել Քադաֆիի Լիբիայի մասին: Ինչ վերաբերում է Բաշար է-Ասադին, նա ոչ միայն չհաղթեց, այլևս հառնեց որդես ամենամեծ հաղթողը սիրիական ռաստրազմի: Բայց մենք շարունակում ենք ղեկավարել, որ նա դեմ է հեռանա, եւ ռաստրազմի հանցագործները դեմ է ռաստրազմի: Եվ այս վերջին դեպքում չեղանք է: Այո, Սիրիայի վարչակազմը հաղթական դուրս եկավ արյունալի ռաստրազմից Միջին Արևելքի ամենավստահելի դաժանակից՝ Կրեմլի Ընդհանրիկ:

Ես ասում եմ «curate» (հովանավորել) բառը: Մարտիկ սցենարներ են հովանավորում, ֆողոմական բանակցություններ կամ բիզնես ծրագրեր են հովանավորում եւ այլն: Կարծես մենք այդ բառի կամ այդօրինակ բառերի գերին ենք դարձել: Բայց այս անգամ օգտագործելու են այդ բառը իր իսկական իմաստով: Նրանք, ովքեր հովանավորեցին սիրիական ռաստրազմի «դասնությունը», «ներածակալը», սկզբից եւթ սխալ ուղիով գնացին, կանխորոշելով, որ Բաշարը դեմ է գնա, սիրական բանակի դասալիքներից եւ Դարալայի, Դամասկոսի ու Զոնայի սասնյակ հազարավոր անգնե ցուցարարներից կազմված «Սիրիայի ազատ բանակը» (ՍԱԲ) կսփռվի Ասադի ընտանիքին, որ թողնի իշխանությունը, եւ ապա արեւմտյան ուժի ժողովրդավարությունն ու աշխարհիկությունը (որն իրականում Բաաս կուսակցության հիմնական նպատակն էր) կդառնան նոր եւ ազատագրված արաբական այդ դեպքի հիմնադիրները:

Մենք առայժմ մի կողմ կորոնենք խռովությունները դաժանությունները Արեւմտեցի իրական ռաստրազմերը, որոնցից մեկը Իրանի միակ արաբ դաժանակի խորհակումն էր: Մենք չէինք նախատեսել էլ-Դալիայի վերահսկումը, որին հիմա Նուսրա անուն են տալիս, ոչ էլ ռաստրազմում էինք, որ ISIS-ի մոլորակալը ջիհի մեծան դուրս կտայթի արաբական անապատներից: Զեղիմ հասկանում, թե ինչպես իսլամիստ ծայրահեղականները կարողացան օգտագործել խռովությունների առի-

թը: Այսօր միայն սկսում են եզրահանգումներ անել այն մասին, թե ինչպես «չափավոր» որակումներով խռովությունը դարձավ ԻՊ-ի կործանարար մեխանիզմը: Իսլամական որոշ խմբավորումներ (ոչ բոլորը, իհարկե) սկզբից եւթսուց անց էին, Զոնայում (2012-ից ի վեր):

Սա չի նշանակում, որ սիրիացի խռովարարները ֆաջ չէին, կամ ժողովրդավարական նպատակներ չէին հետադիմում: Բայց Արեւմտեցի մասնագետները խիստ չափազանցված էին: Դեյվիդ Կամերունը, օրինակ, խոսում էր ՍԱԲ-ի մոտ 70 հազար «չափավորակամներ» մասին, որոնք մայրաքաղաք Դամասկոսում թիվը երբեք էլ չի անցել 7 հազարից: Բացի այդ, սիրիական բանակի ղեկավարները նրանց հետ բանակցում էին հեռախոսով կամ անձնական շփումների միջոցով, որ համոզվեն նրանց վերադառնալ կառավարական բանակի շարքեր եւ կամ որոշակի ֆողոմներ հանձնեն առանց կռվի, եւ այլն:

Այսօր, երբ թուրքական ներխուժման մասին ենք ժողովրդացնում, օգտագործում ենք սարոհինակ մի արաբական թուրքական արաբ դաժանակիցներին բնութագրելու համար: Մենք նրանց անվանում ենք «Սիրիայի ազգային բանակ»՝ հակադրելով նրանց Ասադի կառավարական «Սիրիայի արաբական բանակին»: Մինչդեռ Դուրբինում աղոթող Սիրիան Արեւելքի ֆողոմականության փորձագետ **Վիսենտե Դյուրակի** համոզմամբ այդ արաբ զինծառայողները «Թուրքիայի ստեղծած զորամիավորներն են»:

Իմ կարծիքով, նրանք մնացորդներն են նախկին ՍԱԲ-ի, որն այժմ ամբողջովին վարկաբեկված է: Շատ ֆիլ լրագրողներ են ճիշտ բնութագրել այս իրողությունը: Նախկին ՍԱԲ-ի այս թափփուկներն էին մեկ անցյալ սարի Աֆրիկի անկախ եւ օժանդակել իրենց Նուսրա գործընկերներին, որ թալանեւ ֆողոմական սերն ու խանութները: Թուրքերն այդ բռնազավթումը անվանել էին խաղաղության խորհրդանշան հանդիսացող «Ձիթենու ճյուղ» գործողություն: Ավելի անհեթեթ է «խաղաղության գարուն» գործողության

անվանումը, որ նրանք տալիս են վերջին ներխուժման համար: Կար ժամանակ, որ նման արարքները արհամարհվեին առաջացնում եւ լքվում: Նրանք անվանում էին «հարգալից» է վերաբերվում նման նշանակելի անվանակարգություններին:

Նույն խաղը մենք խաղում ենք մաեւ «Ամերիկյան դաժանությունը վայելող» Սիրիայի ժողովրդավարական ուժեր» (ՍԺՈՒ) անվան հետ: Ինչպես առաջնորդ էլ մեկ են, ՍԺՈՒ զորամիավորումների մեծամասնությունը ֆողոմ է կազմված եւ նրանք ոչ ընտրված են, ոչ էլ միացած ՍԺՈՒ-ներին՝ ժողովրդավարական հիմունքներով: Նրանցում ոչ մի բան ժողովրդավարական չէր եւ այդ «ուժեր» գոյություն էին դաժանություն միայն այնքան ժամանակ, որ վայելում էին ամերիկյան օդուժի օժանդակությունը: Բայց ոչ ոք մանուկի ներկայացուցչներից հարցականի տակ չէր դնում նրանց անվանումը: Բայց երբ թուրքերը ներխուժեցին Սիրիա, նրանց հանկարծ սկսեցին անվանել «Թուրքական ուժեր» (որ համադասախառնում էր իրականությանը), որոնց Ամերիկյան դավաճանել էր (որ դարձյալ համադասախառնում էր իրականությանը):

Իրադարձությունների մոռացված հեղանակն մասն այն է, որ երբ 2012-ին կռիվներ սկսվեցին Զալեթում, ֆողոմ «Սիրիայի ազատ բանակին» օգնում էին գրավելու ֆողոմ որոշ սարածիները: Յոթ սարի անց, երբ թուրքերը ներխուժեցին ֆողոմական Ռոժավա «ազատ» երկամասը, նրանք սկսեցին իրար դեմ դադարել: Առավել խեղաթյուրված է ռաստրազմը Սաուդյան Արաբիայի ներգրավվածության մասով: Վերջինս շարունակ ժխտում է, որ ոչ մի աջակցություն չի ցուցաբերել Սիրիայում իսլամիստ ծայրահեղականների հակա-Ասադյան խռովություններին: Նույնիսկ երբ Զալեթում Նուսրայի հեռակեսում հայտնաբերեցին բռնադատական զենքերի մասնաբաժանման փաստաթղթեր՝ ստորագրված Սարահոյի մոտակայքում զինամթերք արտադրող **Իֆես Կոնստի** կողմից, եւ վերջինիս հետ անձամբ ճեղակելուց եւ հավաստիա-

ցումներ ստանալուց հետո, որ զենքերը ուղարկվել են Սաուդյան Արաբիա (նա նկարագրեց սաուդյան դաժանական անձանց, ովքեր այցելել էին իր գործարանը), սաուդցիները շարունակեցին ժխտել, որ որեւէ առնչություն ունեն խռովություններին աջակցելու հարցում:

Իսկ այսօր, անհավասարաշիջում, սաուդցիները իրենք են նոր մոտեցում ցուցաբերում Սիրիայի նկատմամբ: Միացյալ Արաբական Եմիրությունները արդեն իսկ վերաբացել են Դամասկոսում իրենց դեստամությունը, ինչը նշանակալի երեւոյթ է, որի մասին սակայն Արեւմտեցիներն արձագանքում: Կարծես սաուդցիները մտածում են ամբողջով կաղերը Ռուսաստանի հետ, առաջարկելով ՍԱԵ-ի եւ Զուվեյթի հետ ֆինանսավորել Սիրիայի վերակառուցման աշխատանքները: Այդպիսով նրանք (սաուդցիները) հավանաբար մտածում են ավելի օգտակար լինել Սիրիայի իշխանություններին քան ռաստրազմիցների տակ սեմացող Իրանը: Զաբարցիները ցանկանում են ընդարձակել իրենց իշխանությունը, եւ Սիրիան լավ թիրախ է: Այնպես որ, եթե սաուդցիները որոշեն ստանձնել այդ ծանր դերակատարությունը, ապա նրանք սիդիված են լինելու դադարել ինչպես Իրանի, այնպես էլ Զաբարի դեմ: Իսկ սիրիացիները, ինչպես բնորոշ է իրենց, սղասելու են դարձելու համար, թե ինչպես կարող են դիմակայել իրենց հարեւանների փառապաշտանը:

Սիրիայում սաուդցիների շահագրգռվածությունը սուկ ենթադրություն չէ: Անցյալ սարի օգոստոսին «Թայմ» դարբերականին տված հարցազրույցում թագաժառանգ **Սոհաննեդ Բին Սալմանը** մեկ էր. «Բաշարը մնալու է իր դաժանություն, բայց հավասարաբար եմ, որ նա Երեւից չի բխում թողնել Իրանին, որ կասարի ինչ ցանկանում է»: Սիրիացիներն ու բարեկեցիկները կանոնավոր բանակցություններ են վարում հետադարձադարձ Լեվանտի ճակատագրի վերաբերյալ: Եմիրությունները կարող են միջնորդ հանդիսանալ սաուդցիների եւ սիրիացիների բանակցություններում: Ծոցի դեռությունները այժմ զսնում են, որ Սիրիային արաբական լիզայից անդամագրվելը սխալ էր: Մի խոսքով՝ Սիրիան, Ռուսաստանի ֆաջալեւանով, հաստատեց վերազսնում է իր դերակատարությունը արաբաբաժանում:

Սա չէր այն, ինչ մենք, Արեւմտեցիներ, ակնկալում էինք ռաստրազմի սկզբնական օրոքում, երբ Դամասկոսում մեր դեստամաները աջակցում էին փողոց դուրս եկած ցուցարարներին: Նրանք նույնիսկ հորդորում էին չբանակցել Ասադի կառավարության հետ: Բայց այդ բոլորը անցյալում էր, երբ երկու խելագար գործոններ դեռ չէին ամբողջովին ջախջախել մեր ենթադրությունները, վախ ու սարսափ եւ անվստահություն սերմանել Միջին Արեւելքում: Այդ գործոններից մեկը Թրամփն է, մյուսը՝ ԻՊ-ն:

Թարգմանեց՝ ՎԻՎԵՆ ԴՅՈՒՐԱԿԻ
(The Independent- թերթից)

Գիտաժողով նվիրված սնտեսագիտության հարցերին

Նոյեմբերի 26-ին Երեւանում տեղի ունեցավ գիտաժողով «Սոցիալ-սնտեսական զարգացման արդի հիմնախնդիրները Զայաստանի Զանադեսությունում» թեմայով: Այն կազմակերպել էր ՀՀ ԳԱԱ Մ. Զոթանյանի անվան սնտեսագիտության ինստիտուտը: Բացման խոսքով հանդես եկավ ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, սնտեսագիտության դոկտոր, դոկտոր Վլադիմիր Զարությունյանը: Լույս է տեսել մաեւ գիտաժողովի զեկուցումների ժողովածուն՝ 464 էջ ծավալով:

Ժողովածուում տեղ են գտել հետաքրքրական եւ բովանդակալից հոդվածներ՝ «Մտորումներ ՀՀ հարկային օրենքների շուրջ», «Ազատ սնտեսական գոտիները Զայաստանում եւ աշխարհում», «Բարձր տեխնոլոգիաների նորարարական զարգացման առանձնահատկությունները ՀՀ-ում», «Միգրացիայի ազդեցությունը ՀՀ աշխատատեղի վրա», «Գիտակրթական համակարգը որդես ՀՀ գյուղատնտեսության զարգացման գործում» եւ այլն: Ելույթ ունե-

ցողները բարձր գնահատեցին գիտաժողովի ընթացքում բարձրացված սնտեսագիտական հարցերը:

Մեկ այլ հոդվածում (էջ 364), հեղինակը (Հ.Մարկոսյան) նշում է հետեւյալը: «Սնտեսագիտական սեսանկյունից նոր միջուկային կայանի կառուցումը ոչ միայն մոլորակալի կառուցումը չէ, այլև չափավորվելու չափազանց մեծ դիսկ է դարձնում: Այն չի կարող եւ չպետք է իրականացվի վարկային կամ սեփական միջոցներով: Նոր միջուկային էներգաբլոկի

եմարարությունը սնտեսադես նպատակահարմար է իրականացնել բացառապես օտարերկրյա կադրակալով, BOO մոդելի օրոքում»:

Գիտաժողովն անցավ գործնական մթնոլորտում: Եղան բազմաթիվ գործնական առաջարկություններ, որոնց կիրառման դեմքում հնարավոր է զարգացնել մեր սնտեսության շարքեր ճյուղեր:

Ստեփան ԳՐԳՐՎԵՆ
Հայկական էներգետիկական ակադեմիայի
հիմնադիր նախագահ,
Տեխնիկական գիտությունների ակադեմիայի

Ինչո՞ւ Ալիեւը որոշեց գրել խորհրդարանը Կանցկացվե՞ն արտաերթ նախագահական ընտրություններ

Բավից վերջին օրերին ստացվում են կարեւոր հաղորդումներ: Կառավարող ԵՃԻ Ազերբայջան կուսակցության արտակարգ խորհրդակցությունում որոշում է ընդունվել Միլլի մեջլիսը (խորհրդարանը) գրելու մասին:

Խորհրդարանի ներկայիս կազմը ընկած է 2015 թվականի նոյեմբերի 1-ին: Այնտեղ աշխատում է 118 ժողովուրդ, որոնցից 70-ը կառավարող ԵՃԻ Ազերբայջան կուսակցության ներկայացուցիչներ են: Երկու ժողովուրդ ներկայացնում է Զաղաֆաղական համերաժխության կուսակցությունը, մեկը՝ Հայրենի կուսակցությունը, իսկ 53-ը անկուսակցականներ են: Ինչպե՞ս է, որ խորհրդարանի գործունեության ժամկետն ավարտվում է մեկ տարուց էլ ցու՞ 2020 թվականի նոյեմբերին: Իսկ ինչո՞ւ Բավից որոշեցին չստանալ:

Նշենք, որ դեռ հուլիսի սկզբներին, երբ նախատեսված էր Միլլի մեջլիսի արտաերթ նստաբացում, սեղանի վրա նստված սկսեցին հաղորդումներ հայտնվել ընթացիկ տարվա աշունը խորհրդարանական արտաերթ ընտրություններ անցկացնելու մասին: Այս կադրակցությամբ խորհրդարանի մասնաժողովները հանդես եկավ հայտարարությամբ, որ ամառային նստաբացման մեջ որեւէ առանձնահատուկ բան չկա եւ չդիմադրվում են նախագահի արտաերթ ընտրությունները: Կառավարող կուսակցության ղեկավար Կահիր Ահմեդովը ասաց, որ խորհրդարանը ինքն իրեն չի արձակում եւ որ հերթական ընտրությունները Ադրբեյջանում ղեկավարվում են անցկացվելու 2020 թվականի նոյեմբերին:

Պարզվեց, որ արձակում է, եւ դա անմիջապես հարցեր է առաջացնում: Կասկած չկա, որ գործընթացը ղեկավարում է Ալիեւը: Ալիեւի վաղ նա օգտագործել էր այդ հնարը 2018 թվականի նախագահական ընտրությունները հոկտեմբերից սեղանի վրա նստելու մասին: Սկսվեցին որոշումներ իրականացնելու մասին:

մինչեւ օրս մնում են առեղծվածային, քանի որ հայտարարված ժամանակները, որոնց համաձայն վերադառնալու են իրականում կատարվելու 2018 թվականի երկրորդ կեսին նախատեսված ուրիշ խոսք միջոցառումների հետ չհամընկնելու մոտակայքում, անհամոզիչ են թվում:

Գոյություն ունի փոքր-ինչ տարբերակ վարած, ըստ որի Ալիեւը փորձել է խուսափել հեղափոխական ցնցումներից, որոնց Հայաստանում 2018 թվականի ապրիլին բախվել էր նախկին նախագահ Սերժ Սարգսյանը: Իրոք, այդ ժամանակ Բավից իրադարձությունները զարգանում էին սրընթաց կերպով, ինչին ժամանակ չէր նույնիսկ Ալիեւի մեծավոր օրհնությունը: Բավից ընդդիմադիր ճամբարի որոշ փորձագետներ ղեկավարում էին, թե նախագահի օրհնությունը իրականում կատարվում էր, որը իրականում ստանալիք էր նրա իշխանության համար:

Փորձագետները դրա հետ էին կապում 2017 թվականի փետրվարին Մեհրիբան Ալիեւայի նշանակումը երկրի առաջին փոխնախագահի պաշտոնում եւ վերջերս նախագահի աշխատակազմի ղեկավար Ռամիզ Մեհիբեյի պաշտոնակազմում, որը երկար տարիներ հսկայական ազդեցություն էր ունեցել ղեկավարության մեջ ընդունվող որոշումներին վրա: Այս փաստերը հիշեցնում են այն ժամանակները, որ դրանք ի հայտ են գալիս նաեւ ինչ: Տարբերակ են հնչում կառավարող կուսակցության ներկայացուցիչների այն հայտարարությունները, որոնք խորհրդարանի արձակումը ժամանակավորում են նրանով, որ վերջինս անհամարժեք է արձագանքում ղեկավարի ֆաղափարությանը եւ հետ է մնում երկրում անցկացվող բարեփոխումներից:

Ադրբեյջանը նախագահական հանրապետություն է, եւ դեռ չի եղել, որ Միլլի մեջլիսը, համեմայն դեմոկրատիկական մակարդակով, հանդես եկած լինի Ալիեւի բարեփոխական ուղեգծի, նրա նշանակումների դեմ: Խորհրդարանը կարող էր հանգիստ գոյատևել մինչեւ իր ղեկավարի ժամկետն ավարտվեր եւ այն արձակվեր որոշում, անուշ, ֆաղափարական ֆայլ է, արձանագրում է ռուս հայտնի փորձագետ **Սահմիյալ Տարասով**: Ուստի այն տրամաբանորեն է ստեղծվում, թե կառավարող ԵՃԻ Ազերբայջան կուսակցությունը ինքն իրեն ղեկավարում է: Բայց դա կոնկրետ ինչ էր օգտագործելու մասին:

Երկրում անցկացվող բարեփոխումներից հետ մնալու մեղադրանքները վերաբերում են առաջին հերթին կառավարող կուսակցության խորհրդարանին: Եվ փաստերը հիշեցնում են այն ժամանակները, որ դրանք ի հայտ են գալիս նաեւ ինչ: Տարբերակ են հնչում կառավարող կուսակցության ներկայացուցիչների այն հայտարարությունները, որոնք խորհրդարանի արձակումը ժամանակավորում են նրանով, որ վերջինս անհամարժեք է արձագանքում ղեկավարի ֆաղափարությանը եւ հետ է մնում երկրում անցկացվող բարեփոխումներից:

Մական խմբակցությանը: Եվ ահա վերջինս գրեթե արտակարգ իրավիճակում ղեկավարում է խորհրդարանը: Սա խորհրդակցության էր, որ խորհրդակցության էր, որ խմբակցությունում իրենց էր ունեցել ղեկավարում, եւ որ աղաքայում խորհրդարանը կարող էր ընդունել Ալիեւին ոչ ձեռնու որոշումներ: Այդ դեպքում Բավից ունի եւ սկսել դասել կառավարող ընդդիմադիրների թվին: «Հին գվարդիայի» անդամներին, որոնց ղեկավարական ղառերում ներկայացնում են որոշ օլիգարխ-չինովնիկներ, ում հարկավոր է փոխարինել երիտասարդ կադրերով: Վերջիններս ղեկավարում են ընդունելու որակյալ օրենքներ եւ ղառերով կերպով ներկայացնում միջազգային աստիճանում: Ինչպե՞ս արտահայտվել է բավեցի փորձագետներից մեկը, խորհրդարանը, իհարկե, հիմա էլ կամակասար է, բայց այնտեղ այնուամենայնիվ կան առանձին օլիգարխիական խմբերի ներկայացուցիչներ, որոնք իրականում կարող են անկանխատեսելի լինել իշխանության համար ֆորսմաժորային իրավիճակներում:

Բավից խոսում են ստատուս ֆաղափարական բարեփոխումների մասին: «Թուրան» գործակալությունը դրա սակ հասկանում է իշխանությունների մտադրությունը խորհրդարանը բերելու չափով:

Ֆաղափարական ընդդիմության ներկայացուցիչների, ինչը, ըստ երեւոյթին, կառավարող կուսակցության բարեփոխման անցկացման հետ: Ենթադրելով, թե մոտ խորհրդարանում կլինեն կառավարող ԵՃԻ Ազերբայջան կուսակցության եւ «կառուցողական ընդդիմության» երիտասարդ կադրեր, որոնք օրենսդիր մարմինը կդարձնեն ֆաղափարական մրցակցի աստիճան: Դա ինչ կա, եթե նկատի ունենանք խորհրդարանի ներկայիս սահմանադրական կարգավիճակը, եւ դա ինչ էր նախկին Ադրբեյջանի առաջին նախագահ Ալյա Աուբլիբովին. օրենսդրական իշխանությունը կհասցվի նախագահական իշխանության մակարդակին»: Այլ բան է, եթե Բավից ղեկավարված կարգի դեմ խորհրդարանական-նախագահական հանրապետություն, երբ Միլլի մեջլիսը նախագահի հետ ղեկավարվում է կուսակցության ղեկավարական մասնաժողովներով:

Ձեռնարկում, խորհրդարանի արձակումը չի դարձնում ֆաղափարական ձգձգումի նշաններ: Սակայն ինչպե՞ս կառավարող կուսակցության ներկայացուցիչները, այնպես էլ ընդդիմադիր ուժերը գիտակցում են դա՞ իրականում ղառերով նախագահական ղառերով վերանախագահական ղեկավարումը: Ադրբեյջանի վերանախագահական ղեկավարումը իրականում կարող են հաջորդել արտաերթ նախագահական ընտրությունները, երբ ղեկավարական ղառերով համար կոպիտի Մեհրիբան Ալիեւին:

ԱՐԲԵՅԱՆ ԲԵՇԵՐՅԱՆ

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ կենտրոնական բանկի կարիքներն ադապտվելու համար հեռուստացույցեր ձեռք բերելու նպատակով կազմակերպության ընտրության գնահանման հարցում կազմակերպելու մասին

Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկը կազմակերպում է գնահանման հարցում՝ 2019թ.-2020թ. համար հեռուստացույցեր ձեռքբերելու նպատակով:

Գնահանման հարցումը կարող են մասնակցել Հայաստանի Հանրապետության եւ օտարերկրյա իրավաբանական եւ ֆիզիկական անձինք, որոնք բավարարում են սույն հայտարարությամբ եւ հրավերով սահմանված որակավորման չափանիշներին եւ ունեն գնման ժամանակահատվածում նախատեսված պարտավորությունների կատարման համար պահանջվող իրավունք, սեփական կամ ֆինանսական միջոցներ:

Գնահանման հարցումը մասնակցել ցանկացող անձինք ղեկավարվում են հետևյալ պահանջներին՝

Մասնակիցը ղեկավարում է ունենա ժամանակահատվածում նախատեսված պարտավորությունների կատարման համար հրավերով պահանջվող՝

մասնագիտական գործունեության համապատասխանությունը ժամանակահատվածում նախատեսված գործունեությանը:

մասնագիտական փորձառություն. սեփական կամ միջոցներ.

ֆինանսական միջոցներ.

աշխատանքային ռեսուրսներ:

Հայտերն անհրաժեշտ է ներկայացնել թղթային ձևով, Հայաստանի Հանրապետություն կենտրո-

նական բանկ՝ ֆ. Երևան 0010, Վազգեն Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով:

Հայտերը ղեկավարվում են ներկայացվելու հայտերն լեզվով: Մասնակիցները կարող են իրենց հայտերը ներկայացնել մինչև 2019թ. դեկտեմբերի 12-ի ժամը 16:00 «Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկ» ֆ. Երևան 0010, Վազգեն Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով:

Հայտերի բացման միջոց անց է կացվելու ՀՀ կենտրոնական բանկում՝ ֆ. Երևան 0010, Վազգեն Սարգսյանի փողոց 6 հասցեով, 2019թ. դեկտեմբերի 12-ի ժամը 16:00:

Գնահանման հարցման արդյունքների ամփոփման միջոցով հրավիրվում է 2019թ. դեկտեմբերի 16-ին ժամը 16:00:

Գնահանման հարցումը մասնակցելու հրավերը հրապարակված է Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի ինտերնետային WEB կայքում (www.cba.am): Գնահանման հարցումը մասնակցելու հրավերը, ինչպես նաև լրացուցիչ տեղեկություններ ստանալու համար ցանկացողները կարող են դիմել Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի Ներքին ծառայությունների վարչություն, հեռ. 59-28-02, 59-28-05 ներքին՝ 18-02, 18-05, mail - galust.galstyan@cba.am:

ՀՀ ԿԲ հասարակայնության հետ կապերի ծառայություն

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի կողմից հուլիսի 1-ից ներդրման ընտրության նպատակով անցկացվող հրապարակային մրցույթի կազմակերպման մասին

Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկը (այսուհետև՝ ՀՀ ԿԲ) հայտարարում է հրապարակային մրցույթ Հայաստանի Հանրապետության 30-ամյակ (1991-2021) հուլիսի 1-ից ներդրման համար:

Մրցույթին կարող են մասնակցել բոլոր ցանկացողները:

Մրցութային առաջարկությունները անհրաժեշտ է ներկայացնել ՀՀ ԿԲ՝ ֆ. Երևան 0010, Վազգեն Սարգսյանի 6 հասցեով:

Մրցութային հայտերի ընդունման վերջնաժամկետն է 2020 թ. հունվարի 14-ը, ժամը 16:00:

Մրցույթի հայտերի բացման օրն ու ժամն է 2020 թ. հունվարի 17-ը, ժամը 16:00:

Մրցույթի արդյունքների ամփոփման օրն ու ժամն է 2020 թ. հունվարի 24-ը, ժամը 16:00:

Մրցույթին մասնակցելու հրավերը, ինչպես նաև մրցութային հայտերի ներկայացման, էսֆիզների գնահանման եւ ընտրության ընթացակարգերը հրապարակված է ՀՀ ԿԲ ինտերնետային WEB կայքում (www.cba.am) եւ ՀՀ ԿԲ ֆեյսբուքային էջում: Մրցույթին մասնակցելու հրավերը, ինչպես նաև լրացուցիչ տեղեկություններ ստանալու համար ցանկացողները կարող են դիմել ՀՀ ԿԲ՝ Ներքին ծառայությունների վարչություն, հեռ.՝ (010) 59-28-02, (010) 59-28-05, ներքին՝ 18-02, 18-05, էլ. փոստ՝ galust.galstyan@cba.am, ինչպես նաև հեռ.՝ +374 10 59 29 05, +374 10 59 29 43,

էլ. փոստ՝ lusine.ayvazyan@cba.am, nune.teryan@cba.am

ՀՀ ԿԲ հասարակայնության հետ կապերի ծառայություն

Ազգայնականություն

Թիվ 46(457)
6 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
2019

Ռիշար Ժերանյան (1921-2019)

Ուսացումով օրհանգստի ֆրանսահայ ավագագույն սերնդի ներկայացուցիչ Ռիշար Ժերանյանի վախճանի մասին անցյալ հոկտեմբերի 10-ին, Փարիզում: Նա 98 տարեկան էր...

վեսները Եվրոպայում», Մոնակոյի «Եվրոպայի գրաֆիկան» եւ այլ ցուցահանդեսներում: Ունեցել է շուրջ 50 անհատական ցուցահանդես (Ֆրանսիա, ԱՄՆ, Շվեյցարիա, Իսպիա, Գերմանիա, Իրան, Լիբանան, Ռուսաստան): Հայաստանում անհատական ցուցահանդեսներ է ունեցել Երեւանում (1964, 1969, 1979), Գյումրիում եւ Դիլիջանում: Ծննդյան 90-ամյակի առթիվ Ռիշար Ժերանյանի կազմակերպել է 2011-ին մայիս-հունիսին ցուցադրվել են Հայաստանի ազգային թանկարժեքային թանգարանում, որտեղ ներկայացվել է նկարչի ավելի քան վաթսուամյա գործունեությունը:

Ռիշար Ժերանյանը (ծնյալ Խաչատուր Երանյան) ծնվել էր 1921 թվականի հուլիսի 17-ին, Սեբաստիայում, այդ ֆաղափում մնացած վերջին քրիստոնյա հայ ընտանիքներից մեկում: Յոթ տարեկանից աղբյուր է ֆրանսիայում, 1938-1942 թվականներին ուսանել Մարսելի գեղարվեստի դպրոցում, 1946-1948-ին՝ Փարիզի Գրան-Շոմիեր եւ Ժյուլիան ակադեմիաներում: Արժանացել է մի քանի միջազգային մրցանակների, դափնեկիր դարձել Երիտասարդության եւ ուսանողների համաժամարանի I (1947, Պրահա) եւ VI (1957, Մոսկվա) փառատոներում:

Ժերանյանը ստեղծել է մեծ թվով բնադասերներ, նախորդորներ, կանանց մարմնադասերներ, գծանկարչական հորինվածքներ: Ցուցադրվել է Փարիզի արվեստի սալոններում, Բրյուսելի «Ար-

2005-ի նոյեմբերին Փարիզում հորս հետ միասին հաճելի առիթ ունեցանք այցելել անսահման եռանդով լի, խոստաբեռն եւ բարեհամբույր վարդաօձեր Ժերանյանին Շուազի դղրոցայում գտնվող իր արվեստանոցում եւ երկար զրուցել նկարչության ու հայության հարցերից...

Ա. Բ.

«Ես Կլարա Վիկն եմ, Շումանի կինը»

«Գերմանիան այս օրերից սկսում է մեծ կոմպոզիտոր եւ երաժշտական ֆունդամենտ Ռոբերտ Շումանի կնոջ՝ նույնպես սաղանդավոր դաճակահարուհի եւ կայացած կոմպոզիտոր Կլարա Վիկնի ծննդյան 200-ամյակը: Հյուրախաղերով Եվրոպայում օրգանային Կլարան Շումանի դաճակահարուհի էր ստեղծագործություններն էլ կատարել եւ արժանացել Պապանինիի, Շոպենի եւ Բամբուսի հիացական գնահատանքների: Այժմ նրա արձանագրություններն ուսուցանվում են ամբողջ աշխարհում: Նրա արձանագրություններն ուսուցանվում են ամբողջ աշխարհում», գրում է Մուրիել Սիրաֆ-Վայսբախը Ֆրանկֆուրտից, որտեղ ներկա է գտնվել «Նյու Յորկ Թայմս» կողմից «առաջնակարգ դաճակահարուհի, որն ունի կատարողական կրակոս եւ հզոր ռեպերտուար» բնութագրման արժանացած հայազգի դաճակահարուհի **Լուսինե Խաչատրյանի** «Դաճակահարուհի թատեր» անունը կրող արվեստի նորաձեւ մեդալիոնային համադրում, որի ընթացքում դաճակահարուհի կյանքի եւ անձնագրի պիտակները իրադարձություններ են ներկայացվել բեմի վրա դաճակահարուհի երաժշտության նվազակցության ներքո:

Լուսինե Խաչատրյան

ներով եւ երաժշտական իմպրովիզացիաներով, Կլարան հակառակ իր հոր կամքին երազում էր դառնալ Ռոբերտի կինը:

Դրամատիզմով ու չարաճախ հունով հագեցած մեդալիոնային ներքին դաճակահարուհի հոգեկույզ կատարումների միջոցով Լուսինեն հմայեց հանդիսատեսին: Նա վարդաօձերն էր ազդեցիկ արձանագրություններով ներկայացրեց Շումանի «Abegg» թեմայով վարդաօձերը, «Կառնավալը», սիմֆոնիկ էսյուներն ու ֆանտազիաները: Դա դարձադաճակահարուհի Կլարա Վիկն, որն իր ժամանակի շատ կոմպոզիտորների էր ներքինում ու ոգեւորել:

Լուսինեն, ինչպես Կլարան, սերում է երաժշտական ընտանիքից: Դաճակահարուհի սկսել է նվագել վաղ հասակից իր մոր՝ Իրինա Հովհաննիսյանի եւ հոր՝ Վլադիմիր Խաչատրյանի հսկողության ներքո: Լուսինեի եղբայրը՝ Սերգեյը, համաժամարանային ճանաչման արժանացած ջութակահար է, որի հետ հաճախ է նա ելույթ ունենում: Միասին նրանք Բրամսի (2013-ին) եւ հայ կոմպոզիտորների (2015-ին, «Իմ Հայաստան») խորագրով ստեղծագործությունները ներառող մի ֆանի CD-ներ են թողարկել:

Եթե Լուսինեն այս երաժշտա-թատերական համադրումը մտադրողը, կազմակերպողը, «դերակատարն ու դաճակահարուհին էր, ապա Սերգեյը բեմի լուսավորությունն էր աղափարում: Իսկ ծնողները դաստիարակում էին իրենց դուստր անզուգական կատարումները բեմի վրա: Ի դեպ, Լուսինեն նույն ձեռնարկով ներկայացրել է նաեւ Շիլլերին եւ Շոպենին: Նաեւ 2015-ին՝ հայկական թեմայով «Հայրենաբարձություն» երկը:

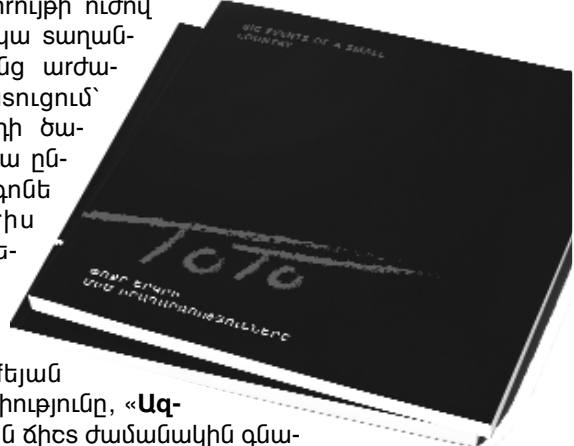
Խաչատրյանների ընտանիքը աղբյուր էր ստեղծագործում էր Գերմանիայում:

Պատասխան՝ ՆԱԿՈՒ ԾՈՒԽԿՅԱՆԸ (The Arm. Mirror-Spectator)

Մարիեսա ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Երգիծելը Սուրբաս Թորոսյանի Կենսակերպն է

Հաճախ սովորույթի ուժով մեր կողմից ներկա սաղանդավոր մարդկանց արժանին չենք մատուցում՝ նրանց սաղանդի ծավալման հետագա ընթացքի մեջ գոնե գնահատողների ջանքը չներդնելով: Այս անգամ սերի ունեցավ լիովին հակառակը՝ Թեֆյան մեկուկուսի միությունը, «Ազ-

գր» կարողացան ձիճ ժամանակին գնահատել մեր ժամանակի, կարելի է ասել, հազվադեպ մարդկանցից մեկին՝ երգիծանկարիչ, գեղանկարիչ, օմերային բեմադրիչ Սուրբաս Թորոսյանին՝ Toto-ին. նրա 60-յակի առթիվ Թեֆյան կենտրոնում սերի ունեցավ երկու բան՝ նրա հիանալի երգիծանկարների ցուցահանդեսի բացումը եւ «Փոքր երկրի մեծ իրադարձությունները» երգիծանկարների նորաձեւ ժողովածուի շնորհանդեսը:

Ժողովածուում կարելի է գտնել անկախությունից հետո մեր երկրում սերի ունեցած ֆաղափական իրադարձությունների արձագանքը՝ հիանալի եւ համարձակ երգիծանկարներում: Գիրքը թերթերից, Հայաստանի հայքերի թերթերից, Հայաստանի հայքերից եւ դրանց Toto-ական մեկնաբանություն-բնորոշումները կարողացան հետ առաջին միջին այն է, որ չկա ավելի ֆաղափական գիրք, քան այս հավաքածուն է, մեր ֆաղափական գործիչներին խորհուրդ ենք տալիս ձեռք բերել այն՝ շնունդը համար, թե իրենց վերաբերյալ ինչ է մտածում երգիծանկարիչը:

Toto-ի ստեղծագործական աշխարհն իր բոլոր բարդադրյալներով ի մի բերելու առիթներ դեռ կունենանք, կարծում ենք, սակայն գրի

Երգիծանկարիչն էր ցուցահանդեսի բացմանը հնչած ելույթներում այդպիսի ուրվագիծ արդեն կար, եւ մենք կփորձենք այդ ուրվագիծը որոշ բան ներկայացնել:

Ցուցահանդեսը բացած «Ազգի» խմբագիր Հակոբ Ավետիսյանն ասաց. «Վայելե՛ք, եթե իհարկե կարելի է վայելել Toto-ի սուր փետրը»՝ հավելելով, որ երգիծանկարիչի առողջության նշան է: Գիրքը ներկայացվելիս նա նշեց հովանավորներին՝ Թեֆյան մեկուկուսի միության Մ. Նահանգների եւ Կանադայի Կենտրոնական վարչությունն էլ «Ազգի» հիմնադիրներից Միհրան Միմասյան, որոնց շնորհիվ, ահա, հանրության սեփականությունը դարձավ գունավոր, ձաճակով ձեռագրված եւ իհարկե բովանդակալից երգիծանկարներով հրատարակությունը՝ հայերեն եւ անգլերեն լեզուներով: Ավետիսյանը կարելու միջև ասաց, որ արժե ֆիստել, թե հայ երգիծանկարչության սարիների ավանդույթների շարունակումն է Սուրբաս Թորոսյանը, իսկ այդ ավանդույթները, ընդ որում՝ հենց հայկական բովանդակությամբ, ձեռագրել են միջազգային ճանաչմամբ երգիծանկարիչներ Զիլ Տամասյանը, Ֆրանսահայ Քիրազը, լիբանանահայ Տիրանը, Կալիֆոռնիայից Մասիսը...

Արժույթի ԲԱՆԻՄԱՆՅԱԼ

Ուրբանիսական արձակի հնայքը

Հինգ արի առաջ լույս տեսած Անուց Ասլիբեկյանի «Պրոֆեսորը» վիպակը վերջերս վերահրատարակվել է առանձին գրքով, ինչը ողջունելի է: 40 էջից բաղկացած այս ստեղծագործությունն արժանի է ամենալայն ճանաչման եւ թարգմանությունների ամենասարբեր լեզուներով՝ իր բերած թեմատիկ նորության եւ հայաբնակի մի նոր երեսը ներկայացնելու առումով՝ մի կողմ թողնելով զուտ գրական արժանիքները...

Ցավոք, մեր իրականության մեջ շատ չեն այսպես կոչված ուրբանիսական (այլեւս չասած՝ մայրաքաղաքային) գրականության նմուշները, որոնցում գլխավոր դերը վերադասված լինի մեծապատիվ կամ, գիտնականին, ինտելեկտուալին... Շամանակին Լեոն բարձր է գնահատել Շիրվանզադեի «Արսեն Դիմախյան» վեպը՝ որդեկապ հայ գրականության մեջ մեծապատիվ առանցքային դեր սված առաջին ստեղծագործության... Անցյալի մեր մեծապատիվների, գիտնականների, արվեստագետների դիմապատկերներն են հարուստ, իմաստալից, գունագեղ կյանքի ուղի անցածները՝ միանգամայն արժանի մեծապատիվ արդիական եւ ուսանելի գրական-գեղարվեստական վերամշակման, սակայն չգիտես ինչու անցյալի մասին գրող մեր հեղինակներից ֆեյրին են հուզում նման կերպարները: Այս առումով առանձնանում է Ասլիբեկյանի «Պրոֆեսորը», որի գլխավոր հերոսի նախասիրող Երեանի ժեսակն համալսարանի եւ բժշկական ինստիտուտի հիմնադիր անդամ, բժշկապետ, բժշկագիտության դոկտոր, գրող Վահան Արծրունի (1857-1947) է: (Յեսարական է, որ վերոհիշյալ «Արսեն Դիմախյանի» գլխավոր հերոսի նախասիրող նույնպես Արծրունի տոհմի ակնառու ներկայացուցիչ է՝ խմբագիր, հրատարակախոս Գրիգոր Արծրունի...):

Վիպակի սահմանափակ էջերը խնայող են մեր անցյալի ամենից վաղուց եւ յուրօրինակ՝ 1920-30-ականների խորհրդային իրականությունը, ուսագրով մի ժամանակաշրջան, որ մասշտաբ գեղարվեստական արձագանքներ չի գտել մեր գրականության մեջ եւ արվեստում (այն առավել կամ դասական չափով առկա է Արսենի Այվազյանի գրվածներում): Եվրոպաներից հերթով մեծապատիվներ ու մեծակոյթի գործիչներ էին վերադառնում արեւելյան գյուղատնտեսական հիմնելու եւ զարգացնելու գիտություն, օրհներ, բալետ, կինոարվեստ... Եվ այս ամենախաղաղ երեսույթը «Պրոֆեսոր»-ում սրվում է ոչ թե դարձ կենսադաստիարակական, այլ զսնված է անցյալի մասին դաստիարակ ոչ ստանդարտ հնար՝ առաջին դեմքով, այն էլ՝ հորինված կերպարի, սվյալ դեմքով՝ դասական անհասի սնային աբսուրդի (այնուհետեւ՝ օգնական բուժքույր, հեռագայում՝ արհեստավար բժշկուհու) օրագրության միջոցով:

Սակայն հեղինակը չի բավարարվել սուկ մասնաձեւի հերոսուհու միջոցով դասական անցյալի ու իրական կերպարի վերհանմանը, այլեւ դրա հետ գիրկընդհանուր դասկարգել է նաեւ այդ հերոսուհու հոգեկան զարգացումը: Մարմնեղ, կոմիքս դիմագծերով, խռիվ մազերով այդ գեղջկուհին՝ Լուիզան, սեղափոխվելով Երեանի՝ հայտնվում է ոչ ավելի, ոչ դասական, իր բնականորեն փոքրիկ Փարիզի վերածած Պրոֆեսոր բժշկապետի սանը, որտեղ սիրում են ոչ միայն բոլորովին այլ կարգի կահույք ու ճաշատեսակներ, այլեւ միանգամայն այլ արժեքահամակարգ ու հարաբերություններ, որտեղ սաները սպասուհու հետ խոսում է «դու»-ով, որը ոչ միայն չի դաստիարակում նրան՝ վերջինիս շարժած թանկագին ծաղկանախի համար, այլեւ հիանալ է սալիս առակու փոշուների լույսի խաղով... Նոր միջավայրը, բնականաբար, միջի ազդեր բժշկապետի կողմից Ասլիբեկյանի վերանվանված Լուիզայի վրա, որը

խոսովանում է, որ «Ինձ երբեք ոչինչ չի հուզում», միջնդեռ նրան շուտով սկսում է հուզել ամեն ինչ, եւ առաջին հերթին՝ իր Պրոֆեսորի մարդկային նկարագիրը, որի ազդեցությամբ ինքը նույնպես հղկվում է՝ ֆիզիկապես եւ հոգեպես, փոխվում են արժեքները, կենցաղայինից վերաճում է հոգեւորի եւ մտավորի... Վիպակը սկսում է զարգանալ Պրոֆեսորի եւ Պրոֆեսորի դաստիարակող հայրերի միջոցով, սակայն այստեղ կարծես թե հակառակ է. մեր ընկալմամբ՝ Պրոֆեսորն է անդամ սիրահարվում իրեն «կերտողին», թեեւ այս կարծիքը կարող է վիճարկվել: Առհասարակ, Անուց Ասլիբեկյանի դասումը միագիծ չէ: Վիպակի ավարտը նույնպես սարբեր մեկնաբանություններ կարող է ունենալ. հերոսուհին մեկնում է ռազմաճակատ, ինչպես ինքն է գրում՝ «այնտեղ անմահանալու համար, որ կարողանամ գրել այն աբսուրդում նրան արժանի դառնալ»: Սակայն իմացյալ մասին գաղափարին ընդառաջ գնալը չէ հերոսուհու գերմոտեսակը. մեջբերված նախադասությունից անմիջապես հետո նա հայտնում է հակոսնյա մի միջոց. «Ես մեկնում եմ՝ որեւէ մեկին կյանք չեմ տալու...»: Ոչ թե փրկելու, այլ նոր կյանքի սկիզբ դնելու, այն, ինչը բացառված էր իր դասերից Պրոֆեսորի դասազայում...

«Պրոֆեսորը» հարգանքի տուրք է ժամանակին «անուրբ ու մռայլ» ֆաղափում աղբյուրն է նրանց շնորհիվ Երեանն ու նրա հասարակությունն այսօրվա վիճակին հասցրած անձնավեր մարդկանց, որոնք աղբյուր են բացառապես հանուն գաղափարի, տկարացել են դժվարին ժամանակների դեմ, իրենց շուրջ սփռել են միմիայն բարիք եւ վեհություն: Ընթացած կերպարը բացառիկ է հայ իրականության համար: Անցյալի մեծություններին փոքր-ինչ ճանաչող ընթերցողի մեջ ծայրով չի անցնի կասկածել, որ Պրոֆեսորի կերպարը միակողմանի է, չափից ավելի «օւլայված» (միջոց նրա ձեռնոցների եւ չորս բարձրի տես): Նախ, ֆանի որ հերոսուհու ընկալումներում է նա այդպես կասարյալ, եւ հետո, ընդունելով թե ոչ, մեր ազգի մեջ նույնպես եղել են կասարյալի ձգտող, գործում եւ կենցաղում գաղափարապետ անձինք, որոնց թերությունների մասին խոսելը գեղարվեստական գործում անգամ նույնքան ավելորդ կլինի, որքան նրանց մասին գրվող մասնագիտական գրականության մեջ: Իսկապես, հղափարապետ է, որ 19-րդ դարի վերջին, 20-րդ դարի առաջին տասնամյակներին հայաբնակի ունեցել է Սորբոնում ուսանած, սակայն հայրենի վերադարձած, Եմիլ Չուլայի հետ նամակագրած, բնագրով Նիցեե կարդացող մի մեծապատիվ, որն արյունոտ 1937-ին ստիպված է լինում գործընկերոջ հետ գրուցել դասական լաթիներեն... Ի դեպ, հայտնի է, որ 1937-ի տեղից բժշկապետ Վահան Արծրունին խոսափել է Անաստաս Միկոյանի միջնորդության շնորհիվ՝ ժամանակին վերջինիս բուժօգնություն ցուցաբերած լինելով: Վիպակում Պրոֆեսորը նույնպես սալիսյան զսուների գոհ չի դառնում, այլ բնական մահով վախճանվում է Երկրորդ աբսուրդաբան ժամանակ: Այստեղ հեղինակը գեղարվեստական նկատառումներից ելնելով՝ թույլ է տվել ժամանակագրության խախտում եւ փոխել է բժշկապետի մահվան թվականը, ինչը, սակայն, սվյալ դասազայում բնավ էական չէ: Ավելի կարեւոր էր Պրոֆեսորի մահից հետո հանգուցալուծել վերջինիս կողմից հե-

ԱՆՈՒՇ ԱՍԼԻԲԵԿՅԱՆ

ՊՐՈՖԵՍՈՐ

հասնելն այս ստեղծագործության եւ մեկ արժանիքն է: Նշենք, որ վիպակում դասկարգված որոշ իրողություններ Ասլիբեկյանը սեղեկացել է իր երջանակահիշատակ սկեսուրից՝ բժշկապետ Արծրունու ֆրոջ թոռնուհի Նարիս Արծրունուց, որին Պրոֆեսորը որդեգրել էր: Պակաս կարեւոր դեր չի խաղացել նաեւ այն հանգամանքը, որ հեղինակն ընթացնական դասազանների բերումով բնակվում է իր հերոսի նախասիրողի աղբյուր նույն միջավայրում (հիշեցնենք, որ արձակագրուհին բժշկապետի ծոռան՝ երգիչ-երգահան Վահան Արծրունու կյանքի ընկերուհին է): Անցյալի միջավայրի մեծապատիվ նախադասության արձակությունը նույնպես հազվագյուտ է հայաստանյան իրականության համար:

Մի տեսարանում բժշկապետը հիմնուսացնում է իր բնական ներխուժած խուզարկուհին (չգիտեմ, թե այս դրվագը եւս դասական հենք ունի): Երես այդպես էլ «Պրոֆեսորը» վիպակը հիմնուսացնում է ընթերցողին՝ ստիպելով նրան կարդալ մեկ շնչով եւ ավստակ նրա անտրաստի, գրեթե նուրբափայլ ավարտից: Ազգի երախտավորի՝ բարձր առաքինությամբ օժտված հնայից կերպարի, թռչիչներ աղբյուր հոգու եւ մարդկային անսովոր հարաբերությունների մեծապատիվ գեղարվեստականացմանն առնչվելուց հետո անհնար է, որ ընթերցողներին «բերանում» այն չթողնի իր յուրահատուկ «համը»...

Անուց Ասլիբեկյանի «Պրոֆեսորը» վիպակը, այս ինտելեկտուալ, ինչպես նշվեց, ուրբանիսական գրականության մեծագույնը, աբսուրդից դարձված մեր այցեքարտերից մեկը կարող է լինել: Անձամբ ես ցանկանում եմ, որ հայ գրականությունն ու հայ անհասն աբսուրդի ներկայանան առաջին հերթին նման կարգի դրսեւորումներով...

Պարոնյանի «Մեծադասիվ մուրացկանները» իտալերեն

Presentazione di **I mendicanti nobili** di Hagop Baronian

Intervengono Kegham J. Boloyan, Carlo Coppola, Rupeh Timurian

Reading di Andrea Cramarossa, Federico Gobbi

La serata sarà allietata da danze armenie a cura dell'Associazione ArtiDea

29 novembre 2019 ore 19,00 Museo Civico (strada Saggese, 13 - Bari)

Մայիսի 22-ին, Իտալիայի Բարի քաղաքի «Կազա Մանդելա» մշակութային կենտրոնում անցկացված հայ մշակութային եւ ֆաղափարության մասին գիտատրոլից եւ «Հայաստան. անցյալի ու ներկայի միջուկ» լուսանկարչական ցուցահանդեսից հետո տեղի է ունեցել մեկ այլ հայկական միջոցառում: Մայիսի 29-ին, Բարիի Զաղափարական թանգարանում ներկայացվել է Հակոբ Պարոնյանի «Մեծադասիվ մուրացկաններ» վեպի իտալերեն առաջին թարգմանությունը: Այն իրականացրել է Լեւոն Սալեմսոյի համալսարանի արաբագետ Պրոֆեսոր, ծնունդով սիրիահայ **Գեղամ Բոլոյանը**: Հասորը ներկայացրել են Արդուլիայի հայկական ընկերակցության նախագահ **Ռուբեն Թիմուրյանը** եւ Բարիում գործող «Հանր Նազարյան» կենտրոնի նախագահ **Կարոլ Կողոլյանը**: Գեղամ Բոլոյանի թարգմանությունը, ինչպես եւ ընկերակցության բոլոր հրատարակություններն իրականացվել են անվճար՝ հանուն Իտալիայում հայ մշակութային սարածման: Երեկոյի ընթացքում ելույթ են ունեցել իտալացի եւ հայ դասեր, իսկ դերասաններ **Անդրեա Կրամարոսան** եւ **Ֆեդերիկո Գոբին** ներկայացրել են հասվածներ Պարոնյանի վեպի իտալերեն թարգմանությունից: Արդուլիայի հայկական ընկերակցության հաջորդ միջոցառումը՝ Կոմիտասի 150-ամյակին նվիրված համերգը, նախատեսված է իրականացնել դեկտեմբերի 7-ին, որի ընթացքում բանախոսելու է Կառլո Կողոլյան, ելույթ են ունենալու ստորան **Ազնեսա Գյուրջյանը** եւ դաճնակահարուհի **Լիլիթ Խաչատրյանը**, նաեւ մեկնարկելու է լուսանկարիչ **Անդրեա Ուլիվիի**՝ Հայաստանի նվիրված ցուցահանդեսը: **Ա. Բ.**

Սամվել ԽԱԼԱԹՅԱՆ

դրամասուրգ, «Տնակայրի վասակավոր գործիչ»

«ՉԱՐՏԱՍԱՆԿԱԾ ՈՂՎՈՒՅՉԻ ԲԱՐԲԱՌՈՎ...»

Ծնված լինի ես մեկը, որն ի Ես-խնդիր կգովազդի քեզ: Մինչդեռ, խորը, վերլուծական ձեռագրի գրախոսությունների հազվադեպ կհանդիպես:

Ինչ որ է: Մեր սեղանին է «Երկնաբեր դեպի ընդերք», իրադեպ, նշանակալից ժողովածուն, եւ սողերիս հեղինակը, որ չի հավակնում գրականագետի թիկնոց կրել, կփորձի ընդամենն իր առաջին տղավորությունները ներկայացնել:

Այս գիրքը օրգանական շարունակություն է վերջին տասնամյակում բանաստեղծի հրատարակած «Ուրարական անձրեւներ» (2009թ.), «Հիօնոթյան կավ» (2011թ.), «Վրիթած ջրհեղեղ» (2014թ.), «Անժամանակություն» (2015թ.) եւ «Անավարտ ցամաք» (2017թ.) ժողովածուների, որոնցով հեղինակը բոլորովին նոր բառադասարանով, բառաստեղծման ուրույն ձեռագրով մեկնում է ցեղի դիցաբանական ժամանակի եւ ոգու խորքերը՝ մի նոր ասի-ճանի բարձրացնելով բանաստեղծական կառույցի ներհայեցողական ձեռագրի ու գեղագիտական տրամադրությունը:

Ներսես լեցուն է ուրարական անձրեւներով,

Սակայն ջրվեժաններս վերաբերել են միտք Կրեմլի ուժացած դարձրածներին...

Աղա եւ՝

Ես երկիր են չասվածներով լեցուն,

Իսկ դալաններս ցոց են ու սխոր

Որդես ցուցանմունք անժամանակյա

Երկրաբանների...

(«Ուրարական անձրեւներ»)

Վերածվում են ինքնուրացման,

Երկիրը հազվա քէ...

Միջնադարի մայրուն աստղափոխի դեպ

Կոկորդս է խրվում

Ու ձայնալարս կտրում տասնոր

Վարժանով...

(«Վրիթած ջրհեղեղ»)

Եվ, ահա, դեռ տղագրական ներկի հոջը չստառած «Երկնաբեր դեպի ընդերք» գրքից՝

Չայրենիք անհուն՝

Կաթնագույն մարմարից կարած

Շիրմաբարեղ հագիր,

Բավ չէ՞ քեզ փնտրես

Կորսյան թափուր անառայաններում...

Բանաստեղծը, որ իր յուրաքանչյուր գրվածքի հերոսն է, նույնաման է ցեղի ու նրա արյան, ազգի ու նրա գրգռում ավերակների հետ: Պատմական ժամանակի ահռելի բեռն ուսած՝ դանդաղանում, դեպքում է Տիգրանում՝ Աստու ձուճար-տայան, կամ, որ նույնն է՝ ճշմարիտ Աստու որոնումներով:

Կարտիկի համաստեղությունը տեղավորում են

Ձեռնափերիս նախահայրենիքում

Եվ վայրի ցորեն են հնձում

Շարունակվող իմ լեռան

Խաբկանք տարածներում...

Բոցավառվող լուսաբացի բիբերի խորում

Չովիվ-Ասվածն իմ

Արածեցնում է ոսկեգեղը դազադներն

Իմ մայրող դասնության...

Չովիկ Չովեյան - բանաստեղծի սկիզբն անդրժրեղեղյան է, հունցված արմենական կավից, շունչ առած միջնադարյան տղերգության սրբանվագից, սնված հայ ֆանտաստիկայի վճիռ ակունքներից եւ զորեղացած աշխարհային փիլիսոփայության նորոյա տառադարձումներով:

Շեղ Արարիչ՝ ակնախորոշ անչափ, Անընթեռնելի բարբառ բոցե երկյուղի, Չանդիսականն են քո շնչառության Եվ ողբերգակիդ դերասանն անհետ...

Անտեղ կենսընծա ու զեխ ճախրակալ, Փլուզումն են քո թերթատումների Եվ չարասանված ողկույզը սեռաց, Որ ջրհեղեղիդ դարձի մեջ է դեռ...

Այսպես, բառ առ բառ, տող առ տող, էջ առ էջ բանաստեղծն ինքնասփոխ ու նորահնար գեղակերտումներով տեսակում է Չայրենիքի մարմար կերտարն ու այն տեղադրում Տիգրանի այն խորքում, որ միայն անընդմիջելի է արարում իր բացարձակը, անձանաչելի ու գաղտնաբախտ...

«Երկնաբեր դեպի ընդերք»-ը լռախոսության համամասյան է՝ առ խաչված Չայրենիք, ով խաչվեց ոչ թե ասվածա-նալու համար, այլ Ասված էր, որ խաչվեց: Չովեյանը գրքի բոլոր էջերում որդիական բաղձանով ջանում է իջեցնել Նրան խաչից, հավասարվել, որ ՆԱ, իր սրբալույս աջով օրհնության անձրեւներ կտալի՝ ինչպես ավանդված է «չարսասանված ողկույզի» խորախորհուրդ սկիզբներում:

Եվ սա Ասված, որ այդպես լինի:

Ա «Ազգի» խմբագրի խոսքից

կարելի էր որսալ նաեւ ՋԼՄ-ներում հեռանկախական ֆաղափական երգիծանկարչության սկզբնավորման դասը, որտեղ իր կարեւոր դիրքն ունի Կոտոն, երբ դեռ էր հաղթահարել հեթանոսական շրջանում դեռեւս չընկալվող ֆաղափական երգիծանքի հանդեպ անբարյացակամությունը: Կոտո-ի հետ «Ազգում» ֆայլ առ ֆայլ մեր ֆաղափական գործիչներին ընտելացնում էին երգիծանկարի ազդեցիկության ու կարեւորության գաղափարին: Հարկ էր լինում հաճախ հիշեցնել, որ Դր Գոլը երբ մամուլում չէր գտնում իրեն երգիծող սուր նկարները՝ անհանգստանում էր, թե իրեն մոռացել են: Այնպես որ՝ ֆաղափական երգիծանքից դժգոհ այրերը դեռ էին իմանում, որ ֆաղափական երգիծանքը ավելի հանրայնացնում է իրենց՝ անկախ սուր բովանդակությունից կամ հենց սուր բովանդակությամբ:

ԹՄՄ կենտր. վարչության ներկայացուցիչ Գայանե Մուրադյանը սիրով ներկայացրեց ձեռնարկը, շնորհակալ եղավ Միհրան Մինասյանին եւ Երվանդ Ազաթյանին՝ գրքի տպագրության եւ ցուցահանդեսի կազմակերպման հնարավորության համար, Թեմեյան կենտրոնի սնուրեն Արմեն Ծովիկյանը նշեց, որ սա նաեւ հարթակ է հաջորդ տասնամյակի համար, քանի որ մոտակա տասնամյակում մեր ֆաղափական կյանքը հազիվ թե մեզ ձանձրացնի եւ նյութ չսա Սուրբաբանի երգիծելու այն: Սուրբաբանի Թեմեյան կենտրոնի դասվողի հանձնվեց՝ որդես նրա ստեղծագործության երկարամյա հաջողության հավաստագիր:

Քաղաքական երգիծանկարչության հեռանկախական սկզբի մասին խոսեց նաեւ «Ազգի» առաջին կազմի խմբագիր, ՀՀ նախագահի խորհրդակցական Համլեհ Գասարյանը, հիշելով, թե ինչպես առաջին անգամ երկրի նախագահին էին երգիծում թերթում, եւ դրան դեռ դեռ էր սովորեցնել մեր ֆաղափական դեմքերին, ընդ որում՝ օրաթերթում ամեն օր մեկից

Երգիծելը Առաջին Թորոսյանի կենսակերպն է

ավելի երգիծանկարներ կային՝ սուր, համարձակ: Օրաթերթը մեկ օրվա կյանք ունի, բայց այնտեղ ներառված երգիծանկարները արխիվ են, որ այդ թիթեռի կյանքն ունենալին, ըստ Հ. Գասարյանի, եւ դրանք գրում ներառելու գաղափարը

հաջողված է: Ընդ որում՝ գրում միայն «Ազգում» թեմեյան կամ միայն ներառական թեմեյանով երգիծանկարները չեն, քանի որ Ս. Թորոսյանը միջազգային թեմեյանով հաջողությամբ համագործակցում է Բոստոնում լույս տեսնող Mir-

ror-Spectator-ի հետ եւ համագործակցության ֆաղափականության դեմքերին եւս համարձակ երգիծում է: Հետաքրքիր էր նաեւ Mirror-Spectator-ի խմբագիր Ալին Գրիգորյանի միջնորդավորված դիտարկումը, թե կես տղ է ընդամենն ուղարկում Սուրբաբանին՝ ինչի մասին է նյութը եւ ստանում այնպիսի երգիծանկար, որ զարմացած իմն իրեն հարցնում է, թե ինչու հենց այդպես չի մտածել իմը, այնքան որ մոտ է եղել երգիծանկարը թեմեյանին: Ընդհանրապես «Ազգի» խմբագիրն էլ նշեց, եւ ես էլ, որդես Սուրբաբանի երգիծանքի փորձադաս հրատարակումների հեղինակներից մեկը հավաստում են, թե Սուրբաբանին չի կարելի ինչ-որ բան թելադրել, նա ոչ թե նյութի բովանդակությունն է արագույնում, այլ նյութը դիտարկում մի այլ դաստիարակից, մի տեսակ լրացում-ամբողջացում այն, անգամ երգիծանկարով սեփական դիտարկումն անում: Լինում է, որ համը հանում է՝ բանը հասցնում գրոստելի, բայց սովորաբար նա երգիծանկարի բովանդակությամբ, սրությամբ ու ասելիքով տարբեր է խմբում: Նա կյանքում էլ է այդպես՝ երբ նրա հետ խոսում ես, նա ամեն ինչ կարող է գրոստելի հասցնել, այսինքն՝ կյանքը երգիծանքով ընկալելու նրա մոտեցումը կենսակերպ է: Իհարկե, իմացողները գիտեն նաեւ նրա խոր եւ իմաստալից գեղանկարչությունը, օղորային բեմադրությունների նրա նկարչապատկերներով լուծումները եւ Սուրբաբանի այլ տղերներ, բայց այդ բոլորի մասին մի ուրիշ անգամ:

Ավարտեմ չմոռանալով նշել երգիծանկարների ժողովածուի շատ գրավիչ նախաբանի մասին՝ «Կոտո-ի կենսագրությունը» վերնագրով: Այստեղ միանգամից կեսնեմ նրա ողջ հունորը նաեւ սեփական անձի հանդեպ. ինչպես ստում են՝ հունոր չունեցող անձից մեք է հեռու մնալ, իսկ գերհունորով մարդուց՝ զուրկ մի փոքր վարակվել:

Հասանելի ՊՈՂՈՍԱՆ

Հայկական ասեղնագործության գանձերը. վերածնվող ներկա

Այսօր մեր կողմից արդեն են երկու հրաշալի հայտնիներ՝ Անժելա եւ Անահիս Աբգարյան փայտերը, ովքեր արդեն երեք տասնամյակ զբաղվում են ասեղնագործությամբ: Դա նրանց դարազայում դարձրեցին շատ շատ հին, այլ՝ առաջին հերթին գիտական լուրջ աշխատանք: Անժելա եւ Անահիս Աբգարյանները սարհներ ի վեր զբաղվել են հայկական ասեղնագործության սարքեր դարաբանների դորոցների ուսումնասիրության եւ վերածանության գործով՝ ձեռնամուխ լինելով մոռացված դորոցները վերականգնելու եւ վերանայելու նվիրական աշխատանքներին: Նրանք վերանայել ու վերակենդանացրել են հայկական ասեղնագործության բազմաթիվ հնագույն դորոցներ՝ Անի, Վան-Վաստուրական, Մուս-Տարոն, Սյունի-Արցախ, Ուրֆա, Այնթապ, Մարա, Սեբասիա, Սվազ, Տիգրանակերտ, Ջուղա, Կ. Պոլիս... Սա արդյունքն է արդեն երեք տասնամյակ շարունակվող հետազոտության եւ գիտական հետազոտությունների. ժողովրդական վարդերների համար որդեկ հիմք ծառայել են հայկական ասեղնագործության մասին գրավոր հիշատակությունները, միջնադարյան հայկական ձեռագրերը, մանրանկարչությունը, դասնահնագիտական թղթագրերի արդյունքում գտնված իրերը (որոնք մեծապես ցուցադրության են ներկայացված սարքեր թանգարաններում), եկեղեցիների ու վանքերի զարդանախակները, դրանց դռների բարձրավերս փայտե փորագրությունները, խաչքարերը, թանգարաններում դասվող արժեքավոր նյութերը: Քույրերին հաջողվել ուսումնասիրություններ կատարել Մետրոպոլիտանի անվան Մասեմադարանում եւ միջնադարյան հայկական ձեռագրերի կազմաստաններից վերանայել հայկական ասեղնագործության հնագույն նմուշներ: Այդ մշակույթն այնքան բարձր տեղ է զբաղեցրել ազգային կյանքում, որ ասեղնագործության ավանդույթները զարգացել են բոլոր ժամանակների ընթացքում՝ արժանի մարդկանց կենցաղից մինչեւ արայական ու եկեղեցական հանդերձաններ: Եղած սկզբնաբյուրների հիման վրա Աբգարյան փայտերին հաջողվել է բացահայտել նաեւ հայկական ասեղնագործության զարգացման այդ ընթացքը՝ իր բոլոր ճյուղավորումներով ու փոխկապակցվածությամբ:

Աբգարյան փայտերի աշխատանքները ցուցադրվել են Կանադայում, Ֆրանսիայում, Անգլիայում, Հայտերում, Իրանում: Բազմաթիվ գործեր գտնվում են Հայաստանի թանգարաններում, մասնավոր հավաքածուներում:

Նոյեմբերի 26-ին ՀՀ Կրթության, գիտության, մշակույթի եւ սպորտի նախարարության Հովհաննես Շարանբեյանի անվան ժողովրդական ստեղծագործության կենտրոնի ցուցասրահում բացվեց, ինչպես ծանուցել էր «Ազգ»-ը նախադրեալ, Անժելա եւ Անահիս Աբգարյանների հերթական՝ «Հայկական ասեղնագործության գանձերը. անցյալը ներկա է» խորագիրը կրող ցուցահանդեսը: Ներկայացված էին մի քանի տասնյակի հասնող գործեր, որոնք հայկական ասեղնագործության սարքեր դարաբանները ներկայացնող դորոցների վերածանումներ եւ ստեղծագործական աշխատանքներ են՝ սեղանի ծածկոցներ, ասեղնագործ գորգեր, ժանյակներ, միջնադարյան ձեռագրերի կազմաստաններից վերածանված երկու հնագույն նմուշ, մանրանկարներից վերակենդանացած խորհրդարաններով աշխատանքներ... Նրանց հաջողվել է վերանայել նաեւ 19-րդ դարի հռչակավոր նկարիչ Հակոբ Հովսեփյանյանի կսավներից մեկում դասված վերածանված հայ կնոջ արագի գլխազարդը՝ գերձգրի կերպով հավասարի մնալով նկարչի դասկերած մանրամասներից յուրաքանչյուրին: Ցուցադրության ներկայացված բարձրար-

վես ու կատարելության ասիճանի հասցված աշխատանքներն, ասես, նմանվում են արհուվ մեկ սիմվոլ միջնադարյան հայկական արտապատկերի ու ազգային երգերի հնչյունների...

«Ամուր եւ կենսունակ դառնում մշակութային ժառանգության շրջան»

...Անժելա եւ Անահիս Աբգարյանների «Հայկական ասեղնագործության գանձերը. անցյալը ներկա» է ցուցահանդեսը տեսնելու էին եկել հայագիտության եւ մշակույթի սարքեր ոլորտները ներկայացնող գիտնականներ, արվեստագետներ, արվեստասերներ:

Դիտելով Աբգարյան փայտերի աշխատանքները՝ ազգագրագետ, Հայաստանի Գիտությունների Ազգային ակադեմիայի թղթակից անդամ **Լեւոն Աբրահամյան** ասաց.

-Շատ բարձր են գնահատում այն մեծ գործը, որ կյանքի են կոչում Անժելա եւ Անահիս Աբգարյանները: Կարելի է այն փաստը, որ նրանք աշխատում են գիտական հենքի վրա: Մեր մշակույթի ավանդույթները մեզ է դառնում իրազեկում:

-Ի՞նչ ծրագրեր մեզ է իրականացվեն, որդեգրի այս մշակույթի այս կարելու ոլորտներից մեկը՝ ասեղնագործությունը, նորից մտնի մեր ազգային կյանք,-դիմում են գիտնականին:

-Առաջին հերթին մեզ է հիշեցնում, որ նման ժառանգություն ունենալ: Հարկավոր է դորոցներում ուսուցանել մեր մշակույթի ավանդույթները եւ կատարել այնպիսի աշխատանք, ինչ շարունակում են իրականացնել Աբգարյան փայտերը: Պատահական չէ, որ Հայոց ցեղասպանության սարհներին որբանոցներում հայ երեխաներին հենց ասեղնագործություն էին ուսուցանում, փորձում էին փրկել այդ արժեքները (*): Նույնիսկ մի հուզիչ դրամա էր կա դրա վերաբերյալ. ԱՄՆ-ից Սարգսյանի թանգարան էր եկել մեր հայրենակիցներից մեկը՝ բերելով կտորի վրա արված մի փոքրիկ ասեղնագործ աշխատանք: Իր դրամայությունից դարձվեց, որ Դեր-Ջորի ծանաղարհին տար կտրել էր ցրազգեստից մի մասնիկ եւ դրա վրա ասեղնագործություն սովորեցրել իր երեխաներին: Այդ թանկ մասունքը նրանք դառնեցին երկար սարհներ եւ իրական սկզբին թանգարանին: Ասեղնագործությունը մնալով արժեք է, որը միշտ մեզ է փոխանցել մասաղ սերունդներին:

Մետրոպոլիտանի Մասեմադարանի գլխավոր ավանդադատ, Ձեռագրագիտության եւ Մայր ցուցակի բաժնի վարիչ **Գեորգ Տեր-Վարդանյան**, ում աջակցությամբ Անժելա եւ Անահիս Աբգարյանները հնարավորություն են ունեցել ուսումնասիրել միջնադարյան ձեռագրերի կազմաստանները, այսպես բնութագրեց ցուցահանդեսը.

- Նրանց արվեստը գալիս է մեր հնագույն ակունքներից... Անահիս եւ Անժելա Աբգարյանները մեր ազգային արվեստի վերածնունդն են արդարավոր: Շնորհակալ եմ Աբգարյան փայտերին՝ մեզ այս հաճույքը դարձնելու համար:

- Աբգարյաններին ծանաչում են վարդեր: Նրանց ստեղծած այս գանձերով մենք կարող ենք հղատարներ ներկայանալ աշխարհի ամենահեղինակավոր թանգարաններում եւ մշակութային կենտրոններում: Դրանք մեզ է մեր այցելուները լինեն միջազգային հարթակում,- ասում է իր ստեղծագործական կյանքը ազգային երգի դառնալու մասին ու սարածանը նվիրած, «Շողակն» անսամբլի մենեթրգչուհի **Հասմիկ Հարությունյան**:

Հովհաննես Շարանբեյանի անվան ժողովրդական ստեղծագործական կենտրոնի հուշանշանում կարող են ազգագրագետ **Սվետլանա Պողոսյանի** Աբգարյան փայտերին ուղղված գրառումը. «...Կեցցեք: Ձեռներդ դալար: Եվ թող վերականգնվի ձեր ձեռարվեստի կենտրոնը, քանի որ սերնդներու՜ն փոխանցելով հայկական ասեղնագործության ազգային ավանդույթները՝ ամուր եւ կենսունակ կենա մշակութային ժառանգության շրջան»:

Նշենք, որ սարհներ առաջ Անժելա եւ Անահիս Աբգարյանները հիմնել էին «Ձեռարվեստի կենտրոն», որը գործել է 7 տարի: Սակայն, մեծապես սարած չունենալու դրամայությունը, դարձրեցվել է գործունեությունը: Այժմ նրանց նախաձեռնությունից մեկը «Աբգարյան ձեռարվեստի կենտրոնի» վերաբացումն է. նրանց համոզմամբ՝ դա նախաձեռնություն է մեր ազգային մշակութային ժառանգության դառնալու համար: Նրանք համոզված են, որ մշակույթը աշխարհին ճանաչելի դարձնելու, ինչպես նաեւ հայկական ասեղնագործության, ավանդույթները մեր սերունդին փոխանցելու գործին:

Ոչ նյութական մշակութային ժառանգության դառնալու, դաստիարակությունը, զարգացումը եւ սարածումը այսօր մեր կարելու խնդիրներից է: Եվ այս դիտարկումը կհստակ է ՀՀ ԿԳՄՍ նախարարության ոչ նյութական մշակութային ժառանգության դառնալու վարչության ղեկավար **Նահրա Կիլիջյան** ասելով.

-Որքան ոչ նյութական մշակութային ժառանգության դառնալու մասնագետ ինձ համար մեծ դաս է ներկա գտնվել այս ցուցահանդեսին: Մեր մշակութային ֆաղափականության գլխավոր ուղղություններից մեկն ազգային արժեքների հանրահռչակումն է, որի հետ կապված բազմաթիվ ծրագրեր կան: Շատ ենք կարելու արժեքները, որոնք կնպաստեն մեր արժեքները հաջորդ սերունդին փոխանցելու: Շատ գեղեցիկ ծրագիր ունեն Անժելա եւ Անահիս Աբգարյանները, որի իրականացմանը մեզ է փորձենք հասնել փոքրիկ ֆայլերով:

Հովհաննես Շարանբեյանի անվան ժողովրդական ստեղծագործության կենտրոնի սնորհ **Հովիկ Հովեյան**, խոսելով ժողովրդական վարդերների՝ սարհների կատարած աշխատանքի եւ ներկայացված գործերի մասին, ասաց.

-Հայկական ասեղնագործությունն էլ ավանդույթների դառնալու, եւ ինքնահորինումը ծնունդ են սկսել այսպիսի փառահեղ գործերի: Ես շատ երկրներում եմ եղել, բայց երբեք չեմ տեսել այսպիսի աշխատանքներ: Մենք դրանք մեզ է ներկայացնում աշխարհին:

Լուսանկարները՝ Գագիկ Պողոսյանի

*) Միտված ենք զուտ դրամայի բան ասել այս մասին. միտված ենք իրենց հայ որբուհիների աշխատանքները ուղարկում էին Մ. Նահանգներ վաճառքի՝ նպաստելու համար «սովյալ հայերին» ի նպաստ հանգանակավորություն կազմակերպելու գործին: